

اتاق بازرگانی
صنایع، معادن و کشاورزی
اصفهان
ISFAHAN CHAMBER OF COMMERCE
INDUSTRIES, MINES AND AGRICULTURE

قیمت گذاری دستوری

مجری:

مرکز پژوهش و بررسی های اقتصادی

تیر ماه ۱۴۰۳

شناسنامه پژوهش

نام پژوهش: قیمت گذاری دستوری

مجری پژوهش: مرکز پژوهش و بررسی های اقتصادی اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی اصفهان

انتشارات: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی اصفهان

تاریخ انتشار: تیر ماه ۱۴۰۳

صاحب امتیاز: اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی اصفهان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۶	مقدمه
۱۰	وضع کف قیمت
۱۱	سیاست وضع سقف قیمت
۱۳	تأثیر مخرب قیمتگذاری دستوری بر بازار سفرهای هوایی
۱۴	اثر مخرب قیمت گذاری دستوری در بازار سفرهای زمینی
۱۸	تأثیرات مخرب قیمت گذاری دستوری: مطالعه موردی بازار چلو کباب
۱۹	بخش دوم: قیمت گذاری دستوری (تسعیر) از منظر فقه شیعی
۲۰	حکم شرعی تسعیر
۲۰	امتناع پیامبر صلی الله علیه و آله از تسعیر
۲۰	بررسی مسئله تسعیر
۲۰	الف: در شرایط عادی
۲۱	ب: در صورت احتکار کالا
۲۱	دیدگاه حضرت محمد صلی الله علیه و آله در خصوص تسعیر در صورت احتکار کالا
۲۲	کالاهای مورد جواز تسعیر
۲۶	مقتضای ادله شرعی پیرامون موضوع قیمت گذاری
۲۶	مقتضای قواعد عام
۲۷	روایات خاص قیمتگذاری
۳۱	فتوای حضرت امام خمینی (ره) در خصوص مساله قیمت گذاری دستوری (تسعیر)
۳۲	فتوای آیت الله مکارم شیرازی (دامت برکاته) در خصوص مساله قیمت گذاری دستوری (تسعیر)
۳۳	تسلیط
۳۳	تسلیط در لغت
۳۳	تسلیط در اصطلاح فقه
۳۳	نامهای دیگر قاعده تسلیط
۳۳	نامگذاری قاعده تسلیط توسط فقهای اخیر

۳۴	قاعده تسلیط نزد اهل سنت
۳۴	قاعده تسلیط نزد مکاتب حقوقی جدید
۳۴	مدرک قاعده تسلیط
۳۴	آیات قران
۳۴	حدیث نبوی
۳۴	بنای عقلا
۳۵	اجماع
۳۵	بخش سوم: قیمت گذاری دستوری و ایجاد تورم
۳۶	بخش چهارم: قیمت گذاری دستوری و سرکوب سرمایه گذاری
۳۷	بازار برق:
۳۸	بازار گاز:
۴۰	بخش پنجم: قیمت گذاری دستوری مخرب اقتصاد دانش بنیان
۴۲	اثر مخرب قیمت گذاری دستوری بر اقتصاد دانش بنیان در بخش کشاورزی
۴۳	جمع بندی و نتیجه گیری

فهرست جداول

صفحه	جدول
۸	جدول ۱. محاسبه زیان تمام شده یک کیلوگرم هندوانه در ایران تحت تاثیر سیاست غلط قیمت گذاری دستوری
۹	جدول ۲. لیست کشورهای برخوردار از اقتصادهای دستوری
۹	جدول ۳. برخی عوامل تأثیرگذار بر قیمت کالا
۱۲	جدول ۴. پیامدهای قیمت گذاری دستوری در حالت وضع سقف قیمت
۱۴	جدول ۵. قیمت انواع ناوگان حمل و نقل زمینی
۱۵	جدول ۶. هزینه بکارگیری اتوبوس در خط اصفهان-تهران
۱۵	جدول ۷. هزینه سرمایه گذاری در خودروی سواری سمند در خط اصفهان-تهران
۱۶	جدول ۸. هزینه سرمایه گذاری در خودروی سواری تویوتا در خط اصفهان-تهران
۱۶	جدول ۹. درآمد سرمایه گذاری انواع ناوگان حمل و نقل زمینی در خط اصفهان-تهران
۱۶	جدول ۱۰. سود خالص انواع روش های حمل و نقل زمینی بین شهری
۱۸	جدول ۱۱. بهای تمام شده یک پرس چلو کباب
۱۹	جدول ۱۲. سود/زیان فروش چلو کباب
۲۴	جدول (۱۳). قیمت گذاری دستوری (تسعیر) از منظر فقهای شیعه / محققین اقتصاد اسلامی
۲۷	جدول (۱۴). آیات و روایات مقتضای قواعد عام درباره حرمت قیمتگذاری دستوری
۲۸	جدول (۱۵). روایات خاص قیمت گذاری-در شرایط طبیعی که تعیین قیمت از اختیارات مالک است
۲۹	جدول (۱۶). روایات خاص قیمت گذاری-حاکم اسلامی در شرایط طبیعی بازار نمی تواند قیمت گذاری کند
۳۰	جدول (۱۷). آیات و روایات انصاف و عدم ظلم به مسلمین
۳۱	جدول (۱۸). فتوای حضرت امام خمینی (ره) در خصوص قیمت گذاری
۴۱	جدول (۱۹). پیامدهای مخرب قیمت گذاری دستوری و مکانیزم های آن

فهرست نمودار

صفحه	نمودار
۷	نمودار ۱. قیمت هندوانه (دلار/کیلوگرم)
۱۰	نمودار ۲. وضعیت بازار با وضع کف قیمتی توسط دولت
۱۱	نمودار ۳. بررسی بازار وضع سقف قیمت توسط دولت
۱۷	نمودار ۴. نمودار سود خالص انواع روشهای حمل و نقل زمینی بین شهری
۳۸	نمودار ۵. قیمت برق خانگی در برخی کشورهای منتخب جهان در ژانویه ۲۰۲۴ (دلار/مگاوات ساعت)
۳۹	نمودار ۶. قیمت گاز ۲۰۲۳ (دلار/مترمکعب)

هدف اصلی علم اقتصاد تخصیص منابع محدود به نیازهای نامحدود به بهترین شکل ممکن است. ابزار این تخصیص مکانیزم قیمت گذاری است. لذا نحوه قیمت گذاری در اقتصاد مستقیماً بر شیوهی اختصاص دادن امکانات و منابع جامعه به نیازهای آن مؤثر است. طبیعی است هرچه مکانیزم قیمت گذاری کارآمدتر باشد، منابع و امکانات جامعه به نحو بهتری تخصیص پیدا می کنند.

قضایای بنیادی اقتصاد رفاه اثبات می کنند مکانیزم بازار به بهترین شکل ممکن امکانات، منابع و مواهب جامعه را تخصیص می دهد. توضیح فنی و نظری قضایای مذکور خارج از حوصله این مجال است. برخی کشورها به دلیل عدم درک مبانی علمی به ویژه عدم شناخت قضایای اول و دوم رفاه نسبت به اهمیت مکانیزم قیمت گذاری توسط بازار آزاد اطلاعی ندارند و تصور می کنند با قیمت گذاری دستوری می توان از منابع و امکانات موجود در جامعه استفاده بهتری کرد در این تحقیق توضیح خواهیم داد چرا و چگونه قیمت گذاری دستوری برای اقتصاد مضر است.

بازار به کاراترین شیوه ممکن و در سریع ترین زمان ممکن و به کم هزینه ترین روش ممکن تولیدکنندگان و مصرف کنندگان را از درجه کمیابی و ارزش کالا و خدمات مطلع می سازد. افزایش قیمت کالا و خدمات به مصرف کنندگان نشان می دهد باید در مصرف دقت بیشتری داشته باشند و صرفه جویی کنند. افزایش قیمت همچنین به تولیدکنندگان نشان می دهد به سراغ تولید کدام کالاها باید بروند که در عین حالی که سود بیشتری کسب می کنند بتوانند کالاها را که جامعه به آنها نیاز بیشتری دارد را تولید کنند.

دخالت دولت در مکانیزم قیمت گذاری موجب اختلال در پیام رسانی به تولیدکنندگان و مصرف کنندگان درباره ی کالاها ی مورد نیاز جامعه می شود و از این طریق باعث شکل گیری عدم تعادل در بازار کالاها ی مختلف می شود. همچنین درک مصرف کنندگان و تولیدکنندگان از کمیابی و ارزش کالاها را مختل می کند که باعث شکل گیری بازار سیاه، کمبود کالا و رانت می شود.

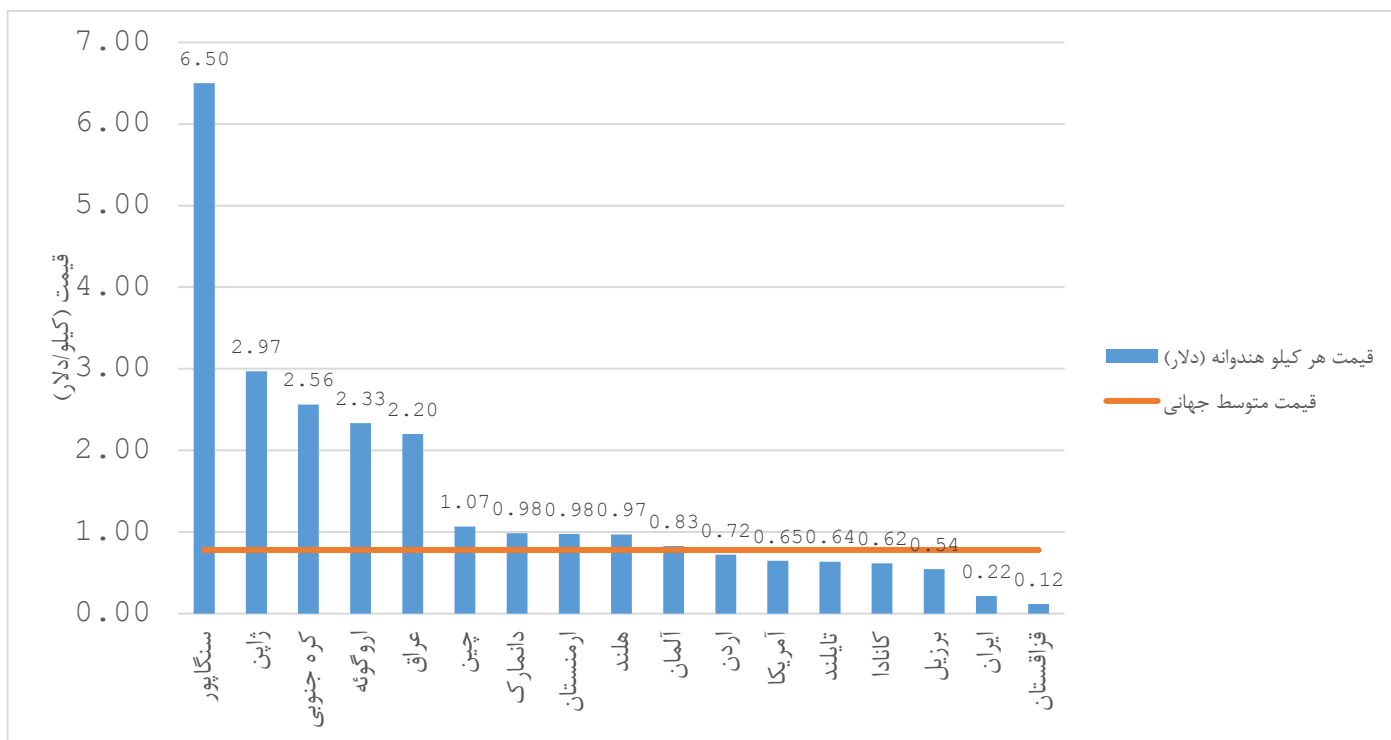
قیمت گذاری دستوری تأثیرات مخربی بر اقتصاد دارد و منابع نسل های فعلی و آتی را اتلاف می کند. به طور مثال، وضعیت بحرانی آب که کشور با آن مواجه است نتیجه سیاست گذاری غلط قیمت گذاری دستوری است. دولت ها بعضاً با اهداف خیرخواهانه تلاش کرده اند آب را با قیمت ارزان در اختیار کشاورزان و سایر مردم قرار بدهند اما آنچه در عمل اتفاق افتاده است این است که مصرف کنندگان نتوانند کمیابی و ارزش آب را به درستی درک کنند و لذا الگوی غلط مصرف و توزیع آب در کشور شکل بگیرد.

نمودار (۱) قیمت واحد هندوانه را در ایران و برخی کشورهای منتخب دنیا مورد مقایسه قرار داده است. نکته بسیار قابل توجه تفاوت دو دلاری قیمت هندوانه در کشور عراق با کشور ماست که شرایط

جغرافیایی نسبتاً مشابهی با ایران دارد. محاسبات مرکز پژوهش‌های اتاق بازرگانی اصفهان نشان می‌دهد صادرات هر کیلوگرم هندوانه بیشتر از ۶۷۴۵ تومان به اقتصاد کشور ضرر وارد می‌کند.

نمودار ۱. قیمت هندوانه (دلار/کیلوگرم)

منبع: Numbeo, Trademap و محاسبات پژوهش

جدول (۱) زیان ناشی از صادرات هندوانه به خارج را در سال ۲۰۲۲ به طور خلاصه مورد محاسبه قرار داده است:

جدول ۱. محاسبه زیان تمام شده یک کیلو گرم هندوانه در ایران تحت تاثیر سیاست غلط قیمت گذاری

دستوری

ردیف	شرح (درآمد/هزینه)	قیمت
۱	قیمت صادراتی یک کیلوگرم هندوانه ^۱	۲۲ سنت
۲	کسر می شود (بهای آب لازم برای تولید یک کیلوگرم هندوانه به قیمت واقعی) ^۲ (به ازای تولید یک کیلوگرم هندوانه نیاز به ۱۵۰ لیتر آب است) ^۳ (بهای آب به ازای یک متر مکعب = ۲,۳۷ سنت)	$150 * 22 = 3300$ دلار
۳	اضافه می شود قیمت فروش آب بنابر قیمت دستوری مصوب ^۴ = ۲۰۰۰ ریال به ازای یک متر مکعب)	$150 * 4 = 600$ دلار
۴	کسر می شود خالص بهای آب لازم	$3300 - 600 = 2700$ دلار
۵	زیان ناشی از صادرات یک کیلوگرم هندوانه دلار	$2700 - 1300 = 1400$ دلار
۶	زیان ناشی از صادرات یک کیلوگرم هندوانه تومان (با فرض هر دلار معادل ۶۱ هزار تومان)	۲,۹۳۰ تومان
۷	زیان ناشی از صادرات در سال ۲۰۲۲ میزان صادرات در سال ۲۰۲۲ = ۹۶۲,۹۲۷ تن	۷,۶۳۶ میلیارد تومان

منبع: یافته‌های پژوهش

همانگونه که جدول (۱) نشان می‌دهد هر کیلوگرم هندوانه صادراتی ایران به قیمت ۲۲ سنت به بازارهای خارجی صادر شده است. بررسی‌های علمی نشان می‌دهد برای تولید هر کیلوگرم هندوانه به طور متوسط ۱۵۰

^۱ www.trademap.org یافته‌های پژوهش

^۲ <https://www.numbeo.com>

^۳ <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1401/02/15/2700682/%D%A%D%B%D%AV%DB%AC-%D%A%D%A%D%A%D%AF-%D%A%D%B-%D%A%D%DB%AC%D%A%D%AV%DA%AF%D%AA%D%AV%D%AV%D%AV%D%AV-%D%AA-%D%AE%D%B%D%A%D%B%D%AV-%D%A%D%AF-%D%A%D%DB%AC%D%AA%D%B-%D%A%D%A%D%BD%D%B%D%B%D%AV-%D%A%D%DB%AC-%D%B%D%AV%D%AF>

^۴ - استعلام از سازمان آبفا استان اصفهان

لیتر آب مورد نیاز است که با قیمت دستوری هر مترمکعب ۲۰۰ تومان به کشاورز فروخته می‌شود. بر همین اساس کشاور با توجه به تفاوت قیمت خارجی و داخلی هندوانه صادرات انجام می‌دهد. اقتصاد دستوری اقتصادی است که در آن یک دولت متمرکز تلاش می‌کند از روش‌های مختلف از جمله «قیمت‌گذاری دستوری» قیمت یا محصولات بخش تولید را کنترل کند. در مقابل اقتصادهای دستوری، اقتصادهای بازار آزاد قرار دارند که در آن‌ها مکانیزم عرضه و تقاضا تعیین‌کننده‌ی تولید و قیمت است. امروز به غیر از چند کشور معدود، کشور دیگری نسخه اقتصاد دستوری را پیاده‌سازی نمی‌کند. این کشورها در جدول شماره ۲ نمایش داده شده‌اند.

جدول ۲. لیست کشورهای برخوردار از اقتصادهای دستوری

ردیف	نام کشور	رتبه توسعه از بین ۱۹۱ کشور
۱	روسیه	۵۲
۲	بلاروس	۶۰
۳	ایران	۷۶
۴	کوبا	۸۳
۵	لیبی	۱۰۴
۶	کره شمالی	اطلاعاتی موجود نیست.

منبع: یافته‌های پژوهش

قیمت هر کالا در بازار از کنش متقابل متقاضیان و عرضه‌کنندگان آن کالا تعیین می‌شود. با فرض ثبات سایر عوامل، هر کالایی که بهای تمام شده بیشتری داشته باشد؛ قیمت بالاتری دارد.

جدول ۳. برخی عوامل تأثیرگذار بر قیمت کالا

ردیف	شرح
۱	ارزش کالا: حداکثر پولی است که مصرف‌کننده حاضر است برای خرید یک کالا یا خدمت پرداخت نماید. هر کالایی که کمیاب‌تر باشد ارزشمندتر است.
۲	هزینه تولید: بهای تمام‌شده کالا و خدمات + هزینه فرصت با فرض ثبات سایر عوامل، کالایی که برای تولید آن هزینه بیشتری صرف شده قیمت بیشتری دارد.
۳	کمیابی: هر چه مقدار یک کالا در بازار کمتر باشد کمیاب‌تر است.

منبع: یافته‌های پژوهش

همچنانی که ذکر شد بازار از این قابلیت برخوردار است که به سریع‌ترین، کم‌هزینه‌ترین و بهترین شکل ممکن مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان را از ارزش کالا و خدمات و درجه کمیابی آن‌ها مطلع نماید. هنگامی که دولت‌ها از طریق تثبیت قیمت و یا از طریق وضع ضابطه و فرمول به شیوهی دستوری قیمت‌گذاری می‌کنند باعث می‌شوند پیام غلطی از کمیابی و ارزش کالا به مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان ارسال شود. نظریات علمی حاکی از آن هستند که راه‌های جایگزین نظام بازار آزاد برای تخصیص منابع و امکانات باعث اتلاف منابع، اسراف و یا احتکار می‌شوند.

در بخش بعدی توضیح خواهیم داد چگونه قیمت‌گذاری دستوری باعث کمبود کالا و شکل‌گیری بازار سیاه می‌شود و یا باعث عدم تعادل بین عرضه و تقاضا می‌شود به نحوی که موجودی انبار فروشندگان به فروش نمی‌رسد و بازار با مازاد عرضه مواجه می‌شود.

بخش اول: چگونه قیمت‌گذاری دستوری منابع را به شیوه ناکارآمدی اختصاص می‌دهد؟

در این بخش ابتدا انواع روش‌های قیمت‌گذاری دستوری را تبیین کرده سپس به تشریح تأثیرات آن بر بازار می‌پردازیم.

انواع قیمت‌گذاری دستوری عبارت‌اند از:

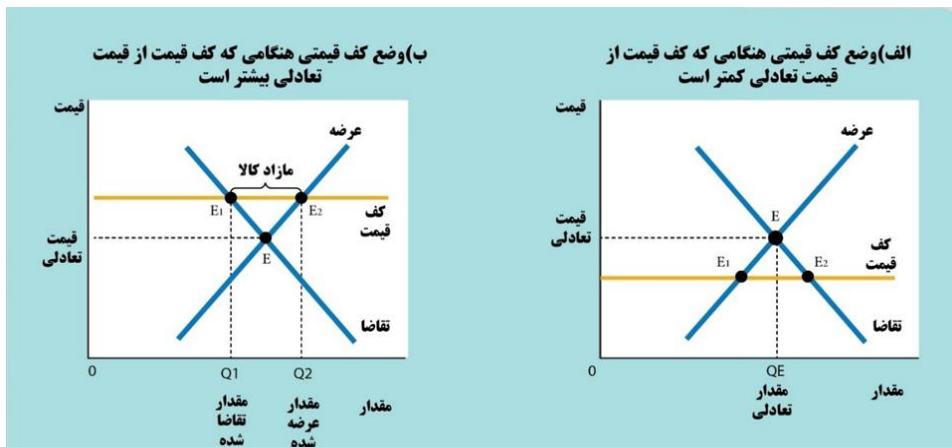
وضع کف قیمت

وضع سقف قیمت

وضع کف قیمت

در اقتصادهای دستوری دولت‌ها معمولاً با هدف ممانعت از کاهش بیشتر قیمت، سیاست کف قیمتی وضع می‌کنند. یعنی اجازه نمی‌دهند قیمت از یک سطح حداقلی بیشتر کاهش پیدا کند. نمودار (۲) وضعیت بازار هنگامی که دولت کف قیمت وضع می‌کند را به تصویر کشیده است.

نمودار ۲. وضعیت بازار با وضع کف قیمتی توسط دولت

منبع: یافته‌های پژوهش

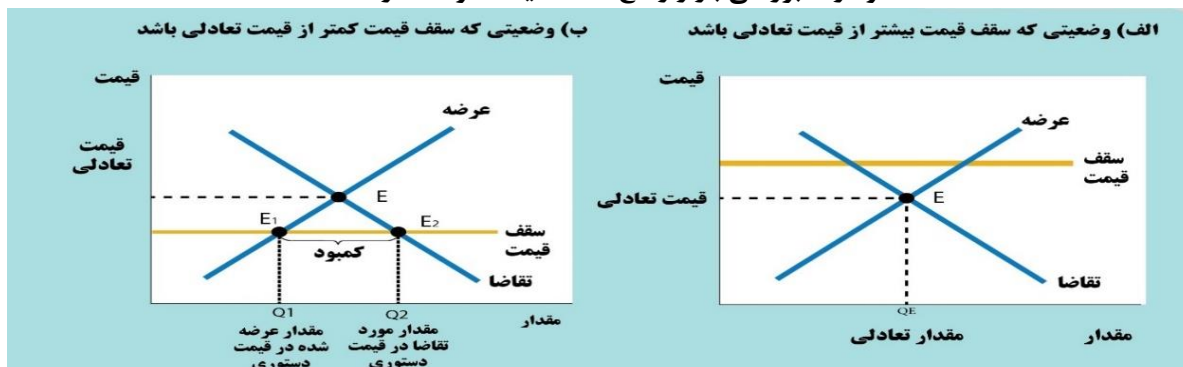
همان گونه که نمودار (۲-الف) نشان می‌دهد اگر کف قیمت از قیمت‌های تعادلی بازار کمتر باشد بازار در نقطه به تعادل می‌رسد و هیچ‌گونه کمبود یا مازاد کالایی به وجود نمی‌آید. اما اگر کف قیمتی وضع شده از قیمت بازار بیشتر باشد «مازاد عرضه» در بازار شکل می‌گیرد. به عبارت دیگر بازار در رکود فرو می‌رود. نمودار (۲-ب) نشان می‌دهد وقتی کف قیمت از قیمت تعادلی بیشتر است بازار با عدم تعادل مواجه می‌شود و میزان عرضه از میزان تقاضا بیشتر می‌شود. شکل فوق نتایج مداخله دولت در بازار را در وضعیت‌هایی نشان می‌دهد که دولت‌ها با سیاست قیمت‌گذاری دستوری از طریق تعیین کف قیمت تلاش می‌کنند از کاهش قیمت جلوگیری کنند. در حالت (الف) که کف قیمت از قیمت تعالی بازار کمتر است، وضع کف قیمت هیچ تأثیری ندارد اما در حالت (ب) که کف قیمت از قیمت تعادلی بازار بیشتر است: میزان عرضه کالا از میزان تقاضا برای کالا بیشتر می‌شود. در سطح قیمت دستوری جدید مقدار تقاضا شده (Q_1) متناظر با نقطه E_1 و مقدار عرضه شده Q_2 (متناظر با نقطه E_2) است.

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود مقاومت دولت در برابر انعطاف‌پذیری قیمت و کاهش آن از طریق وضع کف قیمتی واقعیات بازار در خصوص درجه کمیابی، ارزش کالا و بهای تمام‌شده را تغییر نمی‌دهد و باعث می‌شود «مازاد عرضه» شکل بگیرد. تداوم وجود «مازاد عرضه» باعث ایجاد رکود در بازار آن کالا می‌شود. پس اعمال سیاست کف قیمت، نه تنها کمکی به تولیدکننده برای جلوگیری از کاهش قیمت نمی‌کند بلکه سبب ایجاد زمینه‌های اولیه رکود در آن بازار می‌شود. استمرار فزونی تولید و عرضه کالا به نسبت تقاضا باعث تعمیق رکود می‌شود که ریشه در قیمت‌گذاری دستوری و وضع کف قیمت در بازار دارد.

سیاست وضع سقف قیمت

دولت‌ها بعضاً حتی با اهداف خیرخواهانه مثلاً کنترل تورم تلاش می‌کنند در بازار سقف قیمت وضع کنند. یعنی یک سقف قیمت تعیین می‌کنند و اجازه نمی‌دهند قیمت از سقف تعیین‌شده بیشتر شود. نشان خواهیم داد این سیاست محکوم به شکست است. نمودار (۳) وضعیت بازار را در حالتی که دولت سقف قیمت وضع می‌کند به تصویر کشیده است.

نمودار ۳. بررسی بازار وضع سقف قیمت توسط دولت

منبع: یافته‌های پژوهش

اگر سقف قیمتی وضع شده از قیمت تعادلی بازار بیشتر باشد مشکل خاصی به وجود نمی‌آید و همان‌گونه که نمودار (۳-الف) نشان می‌دهد بازار در شرایط مشابه عدم دخالت دولت به تعادل می‌رسد. اما اگر سقف قیمتی وضع شده از قیمت تعادلی کمتر باشد، به دلیل قیمت کمتر از قیمت متناظر با ارزش واقعی کالا یا خدمت برای آن کالا «مازاد تقاضا» شکل می‌گیرد که باعث کمبود کالا می‌شود. نمودار (۳-ب) این وضعیت را به تصویر کشیده است.

همان‌گونه که ملاحظه می‌شود:

وضع سقف قیمت نه تنها باعث کنترل قیمت نمی‌شود بلکه باعث کمبود کالا در بازار می‌شود چون در قیمتی که دولت تحمیل می‌کند بسیاری تولیدکنندگان حاضر به عرضه محصول نیستند و در این شرایط محصول خود را در بازار سیاه و به چند برابر قیمت به فروش می‌رسانند.

جدول (۴) پیامدهای قیمت‌گذاری دستوری را در حالتی که دولت سقف قیمت کمتر از قیمت تعادلی وضع می‌کند را به شکل خلاصه نشان می‌دهد.

جدول ۴. پیامدهای قیمت‌گذاری دستوری در حالت وضع سقف قیمت

ردیف	قیمت‌گذاری دستوری در حالت وضع سقف قیمت
۱	شکل‌گیری کمبود کالا
۲	شکل‌گیری بازار سیاه
۳	عرضه محصول در بازار سیاه به چند برابر قیمت بازار

منبع: یافته‌های پژوهش

شکل‌های (الف) و (ب) سیاست قیمت‌گذاری دستوری را در حالتی که تصویر می‌کشند که دولت‌ها سقف قیمت وضع می‌کنند هدف دولت‌ها از وضع سقف قیمتی معمولاً کنترل افزایش قیمت‌ها می‌باشد. نمودار (الف) حالتی را نشان می‌دهد که در آن سقف قیمت تعادلی بازار بیشتر است. در این حالت که در عمل به ندرت اتفاق می‌افتد سیاست قیمت‌گذاری دستوری دولت هیچ تأثیری ندارد و بازار در نقطه تلاقی عرضه و تقاضا به تعادل می‌رسد. نمودار (ب) حالتی را به تصویر کشیده است که در عمل و به‌ویژه در اقتصاد ایران خیلی زیاد اتفاق می‌افتد. حالتی که در آن سقف قیمتی وضع شده توسط دولت کمتر از قیمت تعادلی بازار است. همان‌گونه که نمودار (ب) نشان می‌دهد در سقف قیمتی میزان عرضه شده کالا خیلی کمتر از میزان مورد تقاضا می‌شود. مقدار متناظر با نقطه E۱ نشان‌دهنده‌ی میزان عرضه شده در بازار و مقدار متناظر با نقطه E۲ نشان‌دهنده‌ی میزان تقاضا شده در بازار است که از هم فاصله دارند.

تأثیر مخرب قیمت گذاری دستوری بر بازار سفرهای هوایی

بر اساس مصوبه ستاد تنظیم بازار سازمان هواپیمایی افزایش ۲۹٪ قیمت بلیط هواپیما در سال ۱۴۰۲ را ابلاغ نمود، این مساله به شدت مورد اعتراض انجمن شرکت‌های هواپیمایی کشور قرار گرفت که معتقد بودند قیمت بلیط هواپیما باید حداقل ۱۰٪ افزایش پیدا کند. مهمترین استدلال‌های انجمن شرکت‌های هواپیمایی به شرح زیر قابل جمع‌بندی است:

۱. اکثر قطعات هواپیما وارداتی هستند و به تغییرات نرخ ارز وابسته هستند.
 ۲. هزینه‌های تعمیر و نگهداری عمدتاً به میزانی بیشتر از نرخ تورم افزایش پیدا می‌کنند و هنگامی که کشور تورم نزدیک به ۵۰٪ را تجربه می‌کند، هزینه‌های تعمیر و نگهداری هم حداقل به میزان ۵۰٪ رشد می‌کنند.
 ۳. خلبانان درخواست دستمزد بالاتری می‌کنند چون کارفرمایان خارجی به آنان پیشنهاد درآمدهای ارزی می‌دهند. بی‌توجهی به درخواست آنان برای رشد دستمزدها باعث مهاجرت خلبانان می‌شود.
- در هر صورت استدلال‌های انجمن شرکت‌های هواپیمایی مورد پذیرش سازمان هواپیمایی کشوری و ستاد تنظیم بازار واقع نشد و در نهایت افزایش قیمت بلیط در سال ۱۴۰۲ به میزان ۲۹٪ مصوب شد.
- واقعیات میدانی در بازار سفرهای هوایی نشان می‌دهد اهداف ستاد تنظیم بازار تا حد زیادی تامین نشده است. برخی از مشاهدات در بازار عبارتند از:

۱. در بسیاری موارد بلیط هواپیما کمیاب شده است. دلیل این مساله را باید در کاهش عرضه خدمات هوایی جستجو کرد. چرا که با سرکوب قیمت بلیط هواپیما، درآمد شرکت‌های هواپیمایی سرکوب شد و در نتیجه انگیزه برای افزایش تعداد هواپیما و گسترش خدمات هوایی تا حد زیادی از بین رفت. خود این مساله باعث شکل‌گیری کمبود عرضه به نسبت تقاضا در بازار شد.
۲. در بسیاری موارد قیمت بلیط‌های پرواز بیش از ۳۰٪ افزایش پیدا کرد. بررسی دقیق‌تر بازار نشان می‌دهد عده‌ای دلال و سودجو با چارترینگ بسیاری پروازها که متقاضی زیادی دارند، در لحظات نزدیک به پرواز، آن را با دو تا سه برابر قیمت مصوب به فروش می‌رسانند. این عرضه قطره چکانی منجر به شکل‌گیری صف‌های طولانی خرید شده است. در واقع مداخلات ستاد تنظیم بازار در مکانیزم بازار باعث شده تعادل عرضه و تقاضا برهم خورده و عده‌ای فرصت طلب از این عدم تعادل نهایت سو استفاده را بکنند. اگر مکانیزم بازار قیمت بلیط را تعیین می‌کرد، نه بلیط کمیاب می‌شد، نه صف طولانی برای آن شکل می‌گرفت و نه متقاضیان بلیط هواپیما مجبور بودند بلیط را تا ۳۰٪ قیمت مصوب آن خریداری کنند.

در واقع مداخله دولت از طریق وضع سقف قیمتی در این حالت نظم بازار را به هم می‌ریزد و موجب کمبود کالا در بازار می‌شود. در این حالت تولیدکنندگان انگیزه و تمایلی به عرضه کالا در قیمت تحمیل شده وضع شده ندارند و ترجیح می‌دهند کالای خود را در بازار سیاه عرضه کنند. بنابراین، وضع سقف قیمت نه تنها باعث کنترل قیمت نمی‌شود بلکه موجب کمبود کالا در بازار و شکل‌گیری بازار سیاه می‌شود که اقتصاد زیر زمینی را گسترش داده و امکان اخذ مالیات را هم از بین می‌برد.

اثر مخرب قیمت‌گذاری دستوری در بازار سفرهای زمینی

قیمت بلیت اتوبوس از تاریخ ۱۴۰۱/۱۲/۲۵ با نزدیکی به عید ۲۵ درصد توسط دولت افزایش پیدا نمود که این امر با اعتراض شدید اتحادیه شرکت‌های مسافربری مواجه شد.

استدلال‌های رئیس اتحادیه شرکت‌های تعاونی مسافربری به شرح زیر هستند:

۱- عمده قطعات اتوبوس وارداتی هستند و هزینه‌ی ارزی دارند. یعنی به شدت به تغییرات نرخ ارز وابسته هستند. به طور مثال هزینه یک حلقه لاستیک اتوبوس به تنهایی بیشتر از ۳۰ میلیون تومان می‌باشد و با افزایش قیمت دلار افزایش پیدا می‌کند.

۲- هزینه تعمیرات اتوبوس افزایش بسیار زیادی پیدا کرده است که حتی از متوسط تورم ۵۰ درصدی کشور هم بیشتر است.

۳- افزایش ۲۵ درصدی قیمت بلیت اتوبوس تنها بخشی از هزینه‌های مورد اشاره را پوشش می‌دهد و در نتیجه حاشیه سود چندانی باقی نمی‌ماند.

اعتراضات اتحادیه شرکت‌های تعاونی مسافربری کشور منجر به نتیجه خاصی نشد و ستاد تنظیم بازار میزان افزایش قیمت در سال ۱۴۰۲ را تنها ۲۹ درصد مصوب و ابلاغ نمود.

جدول ۵. قیمت انواع ناوگان حمل و نقل زمینی

ردیف	وسیله نقلیه	قیمت واحد (تومان)	تعداد	قیمت کل (تومان)
۱	اتوبوس اسکانیا ۱۳۹۸	۲۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰	۱	۲۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
۲	خودرو سواری سورن پلاس دوگانه‌سوز ۱۴۰۲	۸۴۰,۰۰۰,۰۰۰	۲۳	۲۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰
۳	خودرو سواری تویوتا پریوس ۲۰۱۷	۲,۳۵۰,۰۰۰,۰۰۰	۸	۲۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۶. هزینه بکارگیری اتوبوس در خط اصفهان-تهران

ردیف	شرح هزینه برای یک ماه	مقدار مورد استفاده	واحد	مبلغ کل (تومان/ماهانه)
۱	نیروی کار	۲	نفر در ماه	۲۴,۰۰۰,۰۰۰
۲	گازوئیل مصرفی	۱۳,۵۰۰	لیتر در ماه	۴,۵۰۰,۰۰۰
۳	روغن	۹۳	لیتر در ماه	۷,۰۰۰,۰۰۰
۴	بیمه شخص ثالث و بدنه	۱	-	۱۱,۶۶۶,۶۶۷
۵	هزینه های عمومی نظیر کارواش و سرویس ها	-	-	۳,۰۰۰,۰۰۰
۶	هزینه استهلاک لاستیک	-	-	۱۵,۰۰۰,۰۰۰
۷	هزینه پذیرایی داخل اتوبوس	-	-	۶,۰۰۰,۰۰۰
۸	"عدم النفع ناشی از خرابی موتور و توقف ماشین ۱۰٪ سفرهای ماهانه (هزینه فرصت)"	۳	ماه	۱۵,۰۰۰,۰۰۰
۹	استهلاک (۱٪ قیمت ماشین سالیانه)	۳۰ سفر	تومان در ماه	۱۶,۶۶۶,۶۶۷
۱۰	جمع کل هزینه ها			۱۰۲,۸۳۳,۳۳۳

منبع: محاسبات پژوهش

بر اساس مصاحبه با آقای هاشمی ریاست محترم یکی از تعاونی های اتوبوسرانی پایانه مسافری جی شواهدی به شرح زیر بدست آمده است. سقف مجاز هر راننده برای مسیر اصفهان-تهران ۳۰ سفر است همچنین بابت هر رفت و برگشت مبلغ یک میلیون دویست هزار تومان به راننده و به کمک راننده مبلغ چهار صد هزار تومان بابت هر رفت و برگشت پرداخت می گردد. شایان توجه است راننده گان از درآمد خویش بیمه شخصی خود را پرداخت می کنند. لذا انگیزه همکاری به عنوان راننده و کمک راننده با توجه به وضع موجود بسیار پایین است و معضل منابع انسانی مشهود می باشد.
با توجه به بند هشتم جدول فوق، فرسودگی ناوگان حمل و نقل رو به افزایش است و سرمایه گذاری جدید در این حوزه توجیه پذیر نیست.

جدول ۷. هزینه سرمایه گذاری در خودروی سواری سمن در خط اصفهان-تهران

ردیف	شرح هزینه برای یک ماه	مقدار مورد استفاده	واحد	مبلغ کل (تومان/ماهانه)
۱	نیروی کار	۱	نفر در ماه	۱۲,۰۰۰,۰۰۰
۲	بنزین مصرفی مصرفی	۱,۸۹۰	لیتر در ماه	۴,۵۰۰,۰۰۰
۳	روغن	۱۶	لیتر در ماه	۲,۸۰۰,۰۰۰
۴	بیمه شخص ثالث	-	-	۴۷۸,۹۸۳
۵	لاستیک	-	-	۳,۰۰۰,۰۰۰
۶	استهلاک (۱٪ قیمت ماشین سالیانه)	-	-	۶۲۵,۰۰۰
۷	جمع کل هزینه ها			۲۰,۴۰۳,۹۸۳

منبع: محاسبات پژوهش

جدول ۸. هزینه سرمایه گذاری در خودروی سواری تویوتا در خط اصفهان-تهران

شرح هزینه برای یک ماه	مقدار مورد استفاده	واحد	مبلغ کل (تومان/ماهانه)
نیروی کار	۱	نفر در ماه	۱۵,۰۰۰,۰۰۰
بنزین مصرفی مصرفی	۱,۸۹۰	لیتر در ماه	۴,۵۰۰,۰۰۰
روغن	۱۶	لیتر در ماه	۴,۰۰۰,۰۰۰
بیمه شخص ثالث	-	-	۵,۷۴۷,۸۰۰
استهلاک (۵٪/۱ قیمت ماشین سالانه)			۳,۱۲۵,۰۰۰
جمع کل هزینه ها			۳۲,۳۷۲,۸۰۰

منبع: محاسبات پژوهش

جدول ۹. درآمد سرمایه گذاری انواع ناوگان حمل و نقل زمینی در خط اصفهان-تهران

درآمدها	قیمت بلیط هر نفر (تومان)	درآمد یک مسیر (تومان)	درآمد (تومان/ماه)	درآمد در سال
اتوبوس ۲۵ نفر	۱۹۷,۰۰۰	۴,۹۲۵,۰۰۰	۱۴۷,۷۵۰,۰۰۰	۱,۷۷۳,۰۰۰,۰۰۰
سمند سورن پلاس ۲ گانه ۴ نفره	۸۰۰,۰۰۰	۳,۲۰۰,۰۰۰	۹۶,۰۰۰,۰۰۰	۱,۱۵۲,۰۰۰,۰۰۰
تویوتا ۴ نفره	۱,۲۰۰,۰۰۰	۴۸۰,۰۰,۰۰۰	۱۴۴,۰۰۰,۰۰۰	۱,۷۲۸,۰۰۰,۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۱۰. سود خالص انواع روش های حمل و نقل زمینی بین شهری

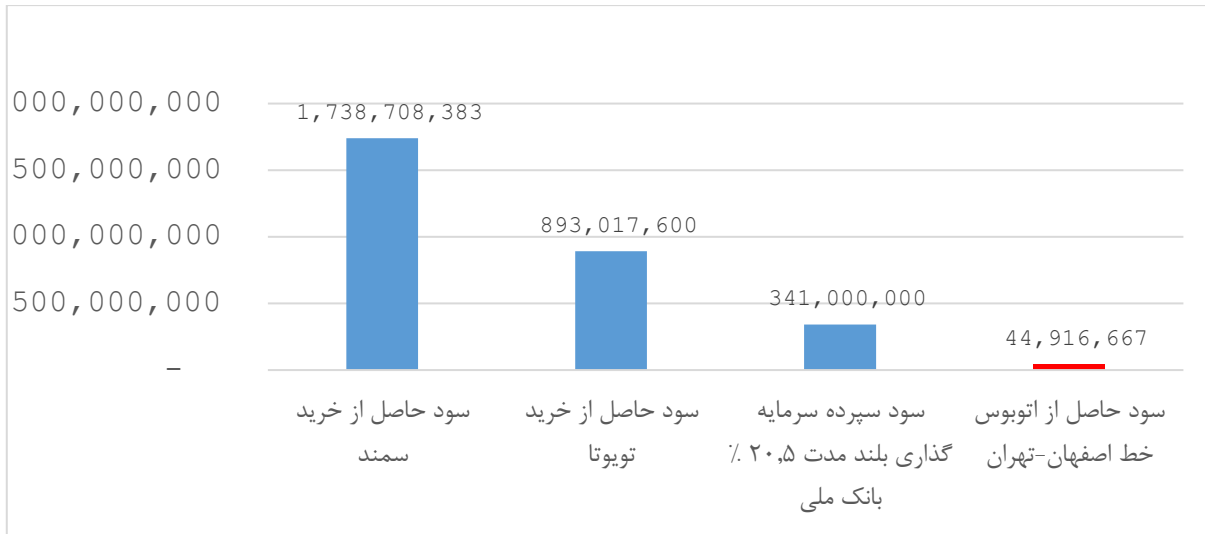
ردیف	سود خالص	تعداد/مقدار	سود خالص (تومان/ماهانه)	درآمد (تومان/سالانه)
۱	سود حاصل از خرید سمند سورن پلاس ۲ گانه	۲۳	۱,۷۳۸,۷۰۸,۳۸۳	۲۰,۸۶۴,۵۰۰,۶۰۰
۲	سود حاصل از خرید تویوتا	۸	۸۹۳,۰۱۷,۶۰۰	۱۰,۷۱۶,۲۱۱,۲۰۰
۳	سود حاصل از خرید تویوتا	قیمت یک اتوبوس اسکانیا در حدود ۲۰ میلیارد تومان	۳۴۱,۰۰۰,۰۰۰	۴,۰۹۲,۰۰۰,۰۰۰
۴	سود حاصل از اتوبوس خط اصفهان-تهران	-	۴۴,۹۱۶,۶۶۷	۵۳۹,۰۰۰,۰۰۰

منبع: یافته‌های پژوهش

براساس شواهد میدانی بازار که در قسمت بالا به آن اشاره شد در جداول ۵، ۶، ۷ و ۸ هزینه سرمایه‌گذاری در انواع ناوگان حمل و نقل مسافری شهری به روش زمینی برآورد شده و مورد مقایسه قرار گرفته‌اند.

نمودار ۴. نمودار سود خالص انواع روش‌های حمل و نقل زمینی بین شهری

منبع: یافته‌های پژوهش، پیوست گزارش

همچنین در جدول ۹ درآمد انواع مختلف ناوگان حمل و نقل مسافر بین شهری به روش زمینی محاسبه شده‌اند. در نهایت، در جدول ۱۰ سود خالص تقریبی حاصل از سرمایه‌گذاری در انواع روش‌های ناوگان زمینی حمل و نقل مسافر محاسبه و مورد مقایسه قرار گرفته‌اند.

همانگونه که جدول ۵ نشان می‌دهد با هزینه خرید یک دستگاه اتوبوس می‌توان ۲۳ خودرو سواری و سمند و ۸ خودرو سواری تویوتا خریداری کرد که بازدهی به مراتب بیشتری نسبت به اتوبوس دارند.

نمودار (۴) بازدهی سرمایه‌گذاری در انواع روش‌های زمینی حمل و نقل مسافر را به تصویر کشیده است. همانگونه که ملاحظه می‌شود سرمایه‌گذاری در به کارگیری اتوبوس صرفه‌ی به مراتب کمتری از سرمایه‌گذاری در به کارگیری خودروهای سواری سمند و تویوتا دارد.

همانگونه که ملاحظه می‌شود به دلیل مداخلات دولت در مکانیزم قیمت‌گذاری، بازدهی سرمایه‌گذاری در به کارگیری اتوبوس در خط اصفهان-تهران حتی از بازدهی سپرده‌گذاری کوتاه-مدت یک‌ساله بانکی نیز کمتر است. یعنی اگر سرمایه‌گذار اتوبوس را بفروشد و پول آن را در بانک سپرده‌گذاری کند بازدهی بیشتری به دست می‌آورد.

به دلیل سیاست غلط قیمت‌گذاری دستوری در بازار سفرهای زمینی، صرفه سرمایه‌گذاری در به کارگیری اتوبوس و تاکسی لوکس کاهش یافته است. با در نظر گرفتن ریسک ناشی از سوانح جاده‌ای، بازدهی سرمایه‌گذاری در به کارگیری خودروی معمولی و لوکس سواری و نیز اتوبوس به شدت کاهش پیدا می‌کند و وضعیت به مراتب بدتر هم خواهد شد. این مسأله به شدت انگیزه

سرمایه گذاری در ناوگان حمل و نقل مسافر زمینی را از بین برده است و موجب کاهش تعداد سفر و بلیت شده است. به نظر می رسد استمرار این وضعیت در آینده نزدیک منجر به حوادث و سوانح جاده‌ای بیشتر بشود زیرا ناوگان حمل و نقل زمینی به دلیل کاهش سرمایه‌گذاری روز به روز فرسوده تر می‌شود. ناوگان حمل و نقل زمینی با هدف کسب بازدهی بیشتر به عسلویه و سایر مناطق نفت خیز مهاجرت می‌کنند و یا ترجیح می‌دهد در غالب ارائه خدمات حمل و نقل داخلی به شرکت‌های بزرگ مانند ذوب آهن و فولاد مبارکه عمل کنند.

تأثیرات مخرب قیمت گذاری دستوری: مطالعه موردی بازار چلو کباب

یکی دیگر از مثال‌هایی که تأثیرات مخرب قیمت گذاری دستوری را به شکل ملموسی نشان می‌دهد مرتبط با اتحادیه چلوکباب، رستوران و تالار پذیرایی است. بررسی‌ها حاکی از این است که قیمت مصوب دولت به شدت باعث کیفیت غذا در این صنف شده است. جدول (۱۱) و (۱۲) بهای تمام شده طبخ و عرضه یک دست چلو کباب را به طور خلاصه نشان می‌دهد.

جدول ۱۱. بهای تمام شده یک پرس چلو کباب

مواد اولیه	مقدار/تعداد	واحد	قیمت هر گرم (تومان)	قیمت کل (تومان/پرس)
گوشت گوساله	۱۶۰	گرم	۸۰۰	۱۲۸,۰۰۰
قلوه گاه	۶۰	گرم	۴۰۰	۲۴,۰۰۰
پیاز	۱۰۰	گرم	۲۲	۲,۲۰۰
زعفران	۰,۳۰	گرم	۱۱۰,۰۰۰	۳۳,۰۰۰
نمک-فلفل و ...	۰,۵	گرم	۵۰۰	۲۵۰
کره	۱۵	گرم	۳۲۰	۴,۸۰۰
برنج	۲۳۰	گرم	۱۱۵	۲۶,۴۵۰
گوجه	۲۰۰	گرم	۲۱	۴,۲۰۰
هزینه متفرقه (آب، برق و ...)				۶۰۰
هزینه نیرو کار	1	نفر		۳۶,۰۰۰
هزینه مکان				۵,۲۸۰
کل				۲۶۴,۷۸۰

منبع: یافته‌های پژوهش

جدول ۱۲. سود/زیان فروش چلوکباب

قیمت کل (تومان/ماهانه)	قیمت کل (تومان/روزانه)	قیمت (تومان)	تعداد (پرس در روز)	
۱,۰۳۵,۰۰۰,۰۰۰	۳۴,۵۰۰,۰۰۰	۲۳۰,۰۰۰	۱۵۰	درآمد فروش - براساس قیمت مصوب ^۱
۱,۱۹۱,۵۱۰,۰۰۰	۳۹,۷۱۷,۰۰۰	۲۶۴,۷۸۰	۱۵۰	بهای تمام شده
-۱۵۶,۵۱۰,۰۰۰	-۵,۲۱۷,۰۰۰	-	-	زیان

منبع: یافته‌های پژوهش با فرض فروش ۱۵۰ پرس چلوکباب در روز

همانگونه که ملاحظه می‌شود طبخ و عرضه چلوکباب با کیفیت متوسط در قیمت مصوب دولتی واقعا موجب زیان می‌شود. لذا فروشندگان برای ایجاد حاشیه سود چاره‌ای جز کاهش کیفیت غذا از طریق مثلاً تنزل کیفیت مصرفی ندارند. به زبان ساده قیمت گذاری دستوری شرایط فعالیت را برای عرضه کننده‌ای که حلال‌وار کار می‌کند را به شدت دشوار کرده و عملاً اهالی بازار در صنف چلو کباب و طبخ‌های غذا را وادار به کاهش کیفیت می‌کند.

بخش دوم: قیمت گذاری دستوری (تسعیر) از منظر فقه شیعی

تسعیر

تسعیر، اصطلاحی در فقه اسلامی به معنای معین کردن نرخ بر کالا و الزام فروشنده به رعایت آن. بدیهی است که این تعیین نرخ باید از سوی کسی انجام گیرد که دارای اختیارات حکومتی است. تسعیر از نظر لغوی از واژه «سَعَرَ» به معنای قیمت و نرخ جدا شده، و به معنای تعیین نرخ است.^۲

^۱- قیمت مصوب را اتحادیه چلوکباب و رستوران‌داران شهرستان اصفهان بر اساس شرح مواد اولیه مصرفی و آنالیز داده‌ها به هر متقاضی جداگانه اعلام می‌گردد و عدد ۲۳۰ هزار تومان بر اساس تجربه افراد است.

^۲- جوهری، ابونصر، صحاح، به کوشش احمد عبدالغفور عطار، ذیل سعر، قاهره، ۱۳۷۶ق/۱۹۵۶م.

تعریف لغوی

تسعیر در لغت به معنای تعیین نرخ و توافق کردن بر یک قیمت است.^۱ و در زبان فارسی به معنای نرخ نیز به کار رفته است.^۲ در مباحث کلامی، با نظر به تفاوت معنایی سعر و ثمن، متکلمان درباره مسبب گرانی یا ارزانی نرخها، آرای گوناگونی مطرح کرده‌اند.

تعریف اصطلاحی

تسعیر در فقه، قیمت‌گذاری حاکم یا نماینده او و اجبار بر معامله، بر اساس آن قیمت است.^۳

حکم شرعی تسعیر

فقیهان همه مذاهب اسلامی با استناد به ادله لزوم رضایت داشتن در معاملات^۴ و قاعده تسلیط و ادله حرمت ظلم و نیز روایات با‌دارنده از تسعیر^۵، تسعیر را حرام دانسته‌اند.^۶

امتناع پیامبر صلی الله علیه و آله از تسعیر

از عصر پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله تسعیر در هیچ موردی گزارش نشده است و طبق روایات شیعه و اهل سنت آن حضرت به‌رغم درخواست برخی از مردم، از این امر امتناع کردند.^۷

بررسی مسئله تسعیر

حکم مسئله تسعیر در دو فرض بررسی می‌شود: در شرایط عادی، در صورت احتکار کالا

الف: در شرایط عادی

در شرایط عادی و بدون وجود احتکار و اجحاف، فقهای شیعه به دلیل اجماع^۸ یا شهرت^۹ قائل به حرمت قیمت‌گذاری، چه در زمان ارزانی کالا چه در زمان گرانی آن، شده‌اند.

در شرایط عادی نزد اهل سنت

^۱ - فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین، قم ۱۴۱۴، ص ۳۲۹. فیروزآبادی، محمد بن یعقوب، القاموس المحیط، بیروت ۱۴۱۲ / ۱۹۹۱، زبیدی، مرتضی، تاج العروس من جواهر القاموس، ج ۱۲، ذیل «سعر»، چاپ مصطفی حجازی، کویت ۱۳۹۳ / ۱۹۷۳.

^۲ - دهخدا، علی اکبر، لغتنامه دهخدا، ذیل واژه.

^۳ - موسسه دائرة المعارف الفقه الاسلامی، الموسوعة الفقهیة، ج ۶، ص ۱۴۵، کویت: وزارة الاوقاف و الشؤون الاسلامیة، ۱۹۸۷ / ۱۴۰۷. - قلعه جی، محمد رواس، الموسوعة الفقهیة المیسرة، ج ۱، ص ۴۸۰، کویت ۱۴۲۱. - مجلیدی، احمد بن سعید، التیسیر فی احکام التسعیر، ج ۱، ص ۴۱، چاپ موسی اقبال، الجزائر ۱۹۷۰.

^۴ - سوره مبارکه نساء، آیه ۲۹.

^۵ - ابن ماجه، محمد، سنن ابن ماجه، ج ۳، ص ۵۴۹، چاپ بشار عواد معروف، بیروت ۱۴۱۸ / ۱۹۹۸.

^۶ - طوسی، محمد بن حسن، المبسوط فی فقه الامامیة، ج ۲، ص ۱۹۵، چاپ محمدتقی کشفی، تهران ۱۳۸۷.

^۷ - ابن ماجه، محمد، سنن ابن ماجه، ج ۳، ص ۵۴۹، چاپ بشار عواد معروف، بیروت ۱۴۱۸ / ۱۹۹۸.

^۸ - طوسی، محمد بن حسن، المبسوط فی فقه الامامیة، ج ۲، ص ۱۹۵، ج ۲، چاپ محمدتقی کشفی، تهران ۱۳۸۷.

^۹ - علامه حلی، حسن بن یوسف، نه‌ایة الاحکام فی معرفة الاحکام، ج ۲، ص ۵۱۵، چاپ مهدی رجائی، قم ۱۴۱۰.

فقه‌های مذاهب اهل سنت، به جز برخی فقه‌های متقدم، نیز قیمت‌گذاری را در این فرض حرام دانسته‌اند.^۱

ب: در صورت احتکار کالا

در فرض دوم، جواز اجبار محتکر بر فروش جنس احتکاری، مورد اتفاق فقیهان شیعه و اکثر فقه‌های اهل سنت است.^۲ اما در مورد تعیین نرخ فروش، اختلاف نظر وجود دارد. نظر مشهورتر میان فقیهان شیعه و اهل سنت، حرمت نرخ‌گذاری بر اجناس احتکاری است.^۳ ولی شیخ مفید^۴ و سلار دیلمی^۵ و برخی فقه‌های اهل سنت^۶ قائل به جواز قیمت‌گذاری در این فرض شده‌اند. به گفته برخی فقه‌ها، احادیث منع قیمت‌گذاری را باید ناظر به مواردی دانست که قیمت‌ها بر اساس قانون عرضه و تقاضا و به صورت طبیعی و بدون هیچ اجحافی، گران یا ارزان شده‌اند یا موردی که صرفاً با فروش کالای احتکاری و فراوان شدن آن، مشکل اقتصادی جامعه برطرف گردد و نیازی به قیمت‌گذاری نباشد.^۷ درباره این که این حکم از حکم اولی احکام اولیه فقهی است^۸ یا از احکام ثانویه و احکام حکومتی^۹ اختلاف نظر وجود دارد.

دیدگاه حضرت محمد صلی الله علیه و آله در خصوص تسعیر در صورت احتکار کالا

شیخ صدوق به سند معتبر چنین نقل می‌کند: «و قال حدثنا علی بن ابراهیم عن جعفر بن محمد عن ابیه عن جدّه علیهم السلام قال: «مر رسول الله صلی الله علیه و آله و سلم بالمحتکرین فأمر بحکرتهم أن یخرج الی

^۱ - باجی، سلیمان بن خلف، المنتقی: شرح مؤطاً الامام مالک، ج ۵، ص ۱۸، مصر ۱۳۳۱-۱۳۳۲، چاپ افسس بیروت ۱۴۰۴ - ۱۹۸۴.

مصطفی زحیلی، وهبه، الفقه الاسلامی و ادلته، ج ۴، ص ۲۶۹۵، دمشق ۱۴۱۸ - ۱۹۹۷.

شمس الدین، محمد مهدی، الاحتکار فی الشریعة الاسلامیه، ج ۱، ص ۲۲۹، بیروت ۱۴۱۰.

^۲ - فاضل مقداد، مقداد بن عبدالله، التنقیح الرائع لمختصر الشرائع، ج ۲، ص ۴۲، چاپ عبداللطیف حسینی کوه کمری، قم ۱۴۰۴.

بحرانی، یوسف بن احمد، الحدائق الناضرة فی احکام العترة الطاهرة، ج ۱۸، ص ۶۴، قم ۱۳۶۳-۱۳۶۷ ش.

نجفی، محمد حسن بن باقر، جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام، ج ۲۲، ص ۴۸۵، چاپ علی آخوندی، بیروت ۱۹۸۱.

زحیلی، وهبه مصطفی، الفقه الاسلامی و ادلته، ج ۴، ص ۲۶۹۴-۲۶۹۵، دمشق ۱۴۱۸ - ۱۹۹۷.

^۳ - طوسی، محمد بن حسن، المبسوط فی فقه الامامیه، ج ۲، ص ۱۹۵، ج ۲، چاپ محمدتقی کشفی، تهران ۱۳۸۷.

حلی، ابن ادریس، کتاب السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی، ج ۲، ص ۲۳۹، قم ۱۴۱۰-۱۴۱۱.

محقق حلی، جعفر بن حسن، شرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام، ج ۲، ص ۲۱، چاپ عبدالحسین محمدعلی بقال، قم ۱۴۱۵.

شوکانی، محمد بن علی، نیل الاوطار: شرح منتقی الاخبار من احادیث سیدالاکابر، ج ۵، ص ۲۴۸، مصر: شرکت مکتبه و مطبعة مصطفی البابي الحلبي، چاپ افسس بیروت.

زحیلی، وهبه مصطفی، الفقه الاسلامی و ادلته، ج ۴، ص ۲۶۹۵، دمشق ۱۴۱۸ - ۱۹۹۷.

^۴ - مفید، محمد بن محمد، المقنعه، ص ۶۱۶، قم ۱۴۱۷.

^۵ - سلار دیلمی، حمزه بن عبدالعزیز، المراسم العلویة فی الاحکام النبویة، ج ۱، ص ۱۸۳، چاپ محسن حسینی امینی، قم ۱۴۱۴.

^۶ - زحیلی، وهبه مصطفی، الفقه الاسلامی و ادلته، ج ۴، ص ۲۶۹۶، دمشق ۱۴۱۸ - ۱۹۹۷.

^۷ - خمینی، روح الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، تحریر الوسیله، ج ۳، ص ۶۱۳، تهران ۱۳۷۹ ش الف.

محمد حکیمی و علی حکیمی، الحیاء، ج ۵، ص ۴۳۱، تهران ۱۳۶۷ ش.

^۸ - محمد حکیمی و علی حکیمی، الحیاء، ج ۵، ص ۴۲۶، تهران ۱۳۶۷ ش.

^۹ - شمس الدین، محمد مهدی، الاحتکار فی الشریعة الاسلامیه، ج ۱، ص ۲۲۰، بیروت ۱۴۱۰.

بطون الاسواق حيث تنظر الابصار اليها، فقيل لرسول الله صلى الله عليه و آله وسلم: لو قومت عليهم، فغض عليه السلام حتى عرف الغضب في وجه و قال: انا اقوم عليهم؟ انما السعر الى (علي) الله عزوجل يرفعه اذا شاء و بخفضه اذا شاء. و قيل لرسول الله صلى الله عليه و آله و سلم: لو أسعرت لنا سعراً فان الاسعار تزيد و تنقص. فقال عليه السلام: ما كنت لا لقي الله عزوجل ببدعه لم يحدث لي «الى» فيها شيئاً فدعوا عباد الله يأكل بعضهم من بعض. «حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله بر محتکرین گذشتند، پس امر فرمودند تا متاع احتکار شده آنان به بازار آورده شود و در معرض دید همه قرار گیرد. از حضرت تقاضا شد: بر آنان قیمت گذاری کنند. حضرت غضبناک گردید تا آنجا که غضب در چهره اش آشکار گردید و فرمود: من بر آنان قیمت گذارم؟! همانا نرخ با خداست. بالا می برد هر گاه بخواهد و پائین می آورد هر گاه بخواهد.

کالاهای مورد جواز تسعیر

نوع کالایی که تسعیر درباره آن جایز است، از دیگر موضوعات مورد بحث فقهاست. برخی فقهای اهل سنت، قیمت گذاری را فقط در مورد غذای انسان و حیوان جایز دانسته اند.^۱ گروهی معتقدند که مورد قیمت گذاری، اجناسی هستند که بتوان آن‌ها را وزن و پیمانه کرد.^۲ برخی نیز قیمت گذاری تمام اجناس مورد نیاز مردم را جایز می دانند.^۳ برخی تصریح کرده اند که قیمت گذاری، علاوه بر کالاها، شامل مزد خدمات صاحبان حرف نیز می شود و آن را «تسعیر در اعمال» نامیده اند.^۴ برخی فقهای شیعه قیمت گذاری را شامل تمامی کالاهای مورد نیاز جامعه دانسته اند.^۵ بیشتر فقهای شیعه درباره اجناس مورد تسعیر بحث نکرده اند، هر چند کالاهای مورد احتکار را گندم و جو و خرما و کشمش و روغن می دانند.^۶

^۱ - نووی، یحیی بن شرف، روضة الطالبین، ج ۳، ص ۱۳۱، بیروت ۱۴۱۵.

^۲ - باجی، سلیمان بن خلف، المنتقی: شرح مؤطاً الامام مالک، ج ۵، ص ۱۸، مصر ۱۳۳۱-۱۳۳۲، چاپ افست بیروت ۱۴۰۴/۱۹۸۴.

^۳ - جوزیه، ابن قیم، الطرق الحکمیة فی السیاسة الشرعیة، ج ۱، ص ۲۵۲، چاپ محمد جمیل غازی، قاهره ۱۴۱۲/۱۹۹۲.

^۴ - ابن تیمیة، الحسبة فی الاسلام، ج ۱، ص ۱۷، قاهره: دارالزینی للطباعة و النشر.

^۵ - قلعه جی، محمد رواس، الموسوعة الفقهیة المیسرة، ج ۱، ص ۴۸۱، کویت ۱۴۲۱.

^۶ - علامه حلی، حسن بن یوسف، نهایة الاحکام فی معرفة الاحکام، ج ۲، ص ۵۱۵، چاپ مهدی رجائی، قم ۱۴۱۰.

نجفی، محمد حسن بن باقر، جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام، ج ۲۲، ص ۴۸۱، چاپ علی آخوندی، بیروت ۱۹۸۱.

^۶ - نجفی، محمد حسن بن باقر، جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام، ج ۲۲، ص ۴۸۱، چاپ علی آخوندی، بیروت ۱۹۸۱.

خداوند در آیه ۲۹ سوره‌ی نساء می‌فرماید:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ إِلَّا أَنْ تُكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ وَلَا تَقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُمْ رَحِيمًا
(۲۹)

«ای اهل ایمان، مال یکدیگر را به ناحق مخورید، مگر آنکه تجارتي باشد از روی خوشنودی و رضایت میان خودتان انجام گرفته باشد و یکدیگر را نکشید، که البته خدا به شما بسیار مهربان است.» آیات قرآن حاکی از ارزشمند بودن تجارت و سود حاصل از آن است. قیمت‌گذاری دستوری همچنانی که در این گزارش نشان داده شد سود مشروع تاجر را پایمال می‌کند. بر این اساس لزوم بررسی موضوع از منظر شرعی و استفتاء احساس شد.

بر اساس تماس تلفنی مرکز پژوهش‌های اقتصادی اتاق بازرگانی اصفهان با حجت‌الاسلام سید رضا حسینی معاون پژوهشگاه حوزه و دانشگاه در خصوص اجماع آرای فقهی درباره‌ی قیمت‌گذاری دستوری استفتاء صورت پذیرفت. نتیجه استفتاء به شرح زیر است: فقیهان درباره‌ی جواز یا عدم جواز قیمت‌گذاری حاکم (دولت) سه نظریه مختلف ارائه کرده‌اند. این سه نظریه در اینکه در شرایط عادی، فقها اصل بر عدم دخالت دولت در قیمت‌هاست اتفاق نظر دارند اما گروهی از فقیهان در شرایط خاصی تعیین قیمت توسط دولت را مجاز شمرده‌اند. در شرایط غیرطبیعی مانند وجود احتکار، انحصار و... دولت موظف است با عوامل آسیب‌زا مبارزه و زمینه‌های فعالیت سالم بازار را فراهم نماید. اما از بررسی نصوص، شواهدی برای تأیید فتوا به جواز قیمت‌گذاری حاکم پیدا نشد.^۱ تسعیر در فقه به معنای قیمت‌گذاری کالا یا خدمات توسط حاکم (دولت یا حاکمیت) یا نماینده او و اجبار بر معامله بر اساس آن قیمت است. در شرایط عادی و بدون وجود احتکار و اجحاف، به اجماع فقه‌های امامیه و مشهور فقه‌های اهل سنت، تسعیر حرام است. بنابراین، فقه‌های همه‌ی مذاهب اسلامی با استناد به اصل تراضی در معاملات و قاعده تسلیط و حرمت ظلم و نیز روایات بازدارنده از تسعیر، تسعیر را حرام دانسته‌اند. تسلیط در لغت به معنای چیره گردانیدن کسی بر دیگری و مسلط کردن همراه با قهر و غلبه است. همچنین، در اصطلاح فقهی عبارت است از تسلط و اختیار مالک برای هرگونه تصرف در اموال خویش. پس بطور خلاصه تسعیر در دو حالت اتفاق می‌افتد:

۱- شرایط عادی: در شرایط عادی (بدون وجود احتکار و یا اجحاف) فقه‌های شیعه به دلیل اجماع یا شهرت قائل به حرمت قیمت‌گذاری حاکم چه در زمان ارزانی کالا و چه در زمان گرانی آن شده‌اند.

۲- در زمان احتکار: بنظر می‌رسد «جواز اجبار محتکر بر فروش جنس احتکاری» مورد اجماع و اتفاق فقه‌های شیعه و اکثر فقه‌های اهل سنت است.

^۱ برای اطلاع از جزئیات بیشتر به مقاله ی « قیمت گذاری از دیدگاه فقه و اقتصاد » از سید رضا حسینی مراجعه شود.

تحقیق بسیار ارزشمندی با عنوان «ضوابط قیمت‌گذاری از منظر فقه امامیه» توسط دو تن از محققین برجسته اقتصاد اسلامی، مرحوم حجت الاسلام سید عباس موسویان، رئیس اسبق کمیته فقهی بانک مرکزی و بورس^۱، و نیز حجت الاسلام و المسلمین حسن بهاری قراملکی، مدیر دفتر امور نخبگان و استعدادهای برتر مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه قم صورت پذیرفته است که نتیجه آن به شرح زیر است:

«یکی از مسائل اساسی نظام‌های اقتصادی، کیفیت تعیین قیمت کالاها و خدمات است. این مسئله آثار متعددی بر متغیرهای سرمایه‌گذاری، اشتغال، تولید، عرضه کل و سطح عمومی قیمت‌ها دارد. برخی با توجه به آثار مثبت کوتاه‌مدت تعیین دستوری قیمت‌ها، گرایش به اعطای چنین اختیاری به دولت‌ها دارند؛ اما بیشتر اندیشمندان اسلامی، به ویژه فقیهان، با توجه به ادله شرعی و آثار بلندمدت تعیین دستوری قیمت‌ها، آن را به ضرر اقتصاد، و ممنوع می‌دانند. **با قطع نظر از تحلیل‌های اقتصادی و با استناد به ادله شرعی، مسئله قیمت‌گذاری از منظر فقه امامیه بررسی و نتایج ذیل به دست آمد:**

- ۱- در شرایط طبیعی بازار، کسی حق قیمت‌گذاری ندارد و قیمت توسط بازار تعیین می‌شود.
- ۲- در شرایط احتکار و انحصار، محتکر و انحصارگر موظف به عرضه کالا می‌شوند.
- ۳- در صورت امتناع از عرضه کالاها به قیمت عادلانه دولت ابتدا آنان را وادار به کاهش قیمت و در صورت امتناع، به تعیین قیمت اقدام می‌کند.

جدول (۱۳). قیمت‌گذاری دستوری (تسعیر) از منظر فقهای شیعه / محققین اقتصاد اسلامی			
ردیف	نام فقیه / محققین اقتصاد اسلامی	نام کتاب / رساله / مقاله / تألیفات	نظر درباره قیمت‌گذاری دستوری
۱	مصطفی محقق داماد ۲(۱۳۶۲)	کتاب تحلیل و بررسی احتکار از نظرگاه فقه اسلامی	با بررسی مسئله احتکار و قیمت‌گذاری، با توجه به ادله شرعی از کتاب و سنت و دیدگاه فقیهان، به این نتیجه می‌رسد که در صورت احتکار، محتکر ابتدا مجبور به عرضه کالا می‌شود و در صورت اجحاف در قیمت، به تنزل از قیمت اجحافی امر می‌شود.

۱. حضرت آیت الله خامنه‌ای، مقام معظم رهبری در پی درگذشت حجت الاسلام و المسلمین موسویان پیام تسلیتی به شرح زیر صادر نمودند (لینک پیام تسلیت: <https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=۴۶۲۲۵>).

بسم الله الرحمن الرحيم

درگذشت جناب حجة الاسلام آقای سیدعباس موسویان رحمه الله علیه را به بازماندگان مکرم ایشان و نیز به شاگردان و همکاران و ارادتمندان این روحانی ارزشمند تسلیت عرض میکنم. ایشان از متخصصان فقه اقتصادی و صاحب نظر در بانکداری اسلامی و دیگر مسائل مالی فقه بودند و فقدان ایشان ضایعه است. از خداوند رحمت و مغفرت و علو درجات برای آن فقید و صبر و آرامش و اجر برای بازماندگانشان مسألت میکنم.

سیدعلی خامنه‌ای

۲۰ مرداد ۱۳۹۹

۲. ایشان استاد راهنمای رساله دکترای حجت الاسلام و المسلمین ابراهیم رئیسی هستند. لذا نظرات ایشان می‌تواند برای مقامات اجرایی دولت جالب توجه باشد.

<p>بعد از بیان احتکار و حکم آن با توجه به کتاب و سنت، بحث را به مسئله قیمت گذاری می کشاند. او اختلاف بین فقیهان در مورد لزوم قیمت گذاری یا ممنوعیت آن را یک اختلاف لفظی می داند. وی بر این باور است کسانی که قائل به ممنوعیت قیمت گذاری هستند، به وضع عادی بازار، و افرادی که معتقدند قیمت گذاری لازم است، به امتناع محترک از بیع کالا به قیمت عادلانه توجه داشته اند.</p>	<p>کتاب الاحتکار و ما يلحقه من الاحکام و الآثار</p>	<p>سیدعلی شفیعی ^۱(۱۳۷۷)</p>	<p>۲</p>
<p>با اشاره به جریان پولی صدر اسلام، به بررسی رابطه قیمتی و وزنی درهم و دینار پرداخته و وقوع نوسان قیمت های نسبی و سطح عمومی قیمت ها را با توجه به روایات و منابع تاریخی اثبات می کند. وی در ادامه با رویکرد اجتهادی، مسئله تعیین قیمت ها را تبیین می کند.</p>	<p>مقاله «رفتار پیامبر صلی الله علیه و آله و امامان در برابر نوسان قیمت ها»</p>	<p>احمدعلی یوسفی ^۲(۱۳۸۵)</p>	<p>۳</p>
<p>با رویکرد میان رشته ای می کوشد از دو حوزه معرفتی فقه و اقتصاد، قیمت گذاری کالاها و خدمات را بررسی کند. نتیجه ی اصلی این مقاله، اثبات عدم جواز قیمت گذاری حتی در شرایط احتکار و انحصار، توسط دولت است. البته ایشان ماهیت و جایگاه قیمت ها در نظام اقتصادی را نیز مطرح ساخته است.</p>	<p>مقاله «قیمت گذاری از دیدگاه فقه و اقتصاد»</p>	<p>سیدرضا حسینی ^۳(۱۳۸۴)</p>	<p>۴</p>
<p>اگر کسی با اهل بازار در نرخ به افزونی یا کاستی مخالفت کرد، احدی را نمی رسد که بر او اعتراض کند». او جمیع فقهای شیعه و اهل سنت جز مالک را بر همین موضع می داند.^{۴،۵}</p>	<p>الخلاف، نهایة الاحکام</p>	<p>شیخ طوسی، علامه حلی</p>	<p>۵</p>
<p>«تعیین کننده قیمت» فقط خداوند است و بدین ترتیب، نوسان نرخ ها را از مقدراتی شمرده اند که حتی شخص امام نیز اجازه تصرف در آن را ندارد.^۶</p>	<p>معالم القرية</p>	<p>ابن اخوه</p>	<p>۶</p>
<p>منبع: موسویان و حسن بهاری قراملکی (۱۳۸۹)^۷ و یافته های پژوهش</p>			

^۱ نماینده مردم خوزستان در مجلس خبرگان رهبری

^۲ مدیر و معاون اجرایی گروه اقتصاد پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی

^۳ معاون پژوهشی پژوهشگاه حوزه و دانشگاه

^۴ - <http://lib.eshia.ir/۱۰۰۱۵۳۲۱۲/%D۸%AE%D۸%AV%D۹%۸۴%D۹%۸۱;>

^۵ - <http://lib.eshia.ir/۱۰۱۷۳۲/۵۱۵/%D۸%B۹%D۸%B۱%D۹%۸۱%D۸%AA;>

^۶ - <http://lib.efatwa.ir/۴۴۳۱۱/۱۶۵/%D۸%AV%D۹%۸۴%D۹%۹۲%D۹%۸۲%D۹%۸E%D۸%AV%D۸%AA%D۹%۹۰%D۸%B۶%D۹%۸F>

^۷ . <https://ensani.ir/fa/article/۳۰۶۱۸۲/%D۸%B۶%D۹%۸۸%D۸%AV%D۸%AA%D۸%B۷-%D۹%۸۲/DB%۸C%D۹%۸۵%D۸%AA-%DA%AF%D۸%B۰%D۸%AV%D۸%B۱/DB%۸C-%D۸%AV%D۸%B۲-%D۹%۸۵%D۹%۸۶%D۸%B۸%D۸%B۱-%D۹%۸۱%D۹%۸۲%D۹%۸۷-%D۸%AV%D۹%۸۵%D۸%AV%D۹%۸۵/DB%۸C%D۹%۸۷;>

۴- چنانچه نوبت به تعیین قیمت برسد، دولت با مراجعه به دیدگاه کارشناسی، قیمت‌ها را به گونه‌ای (عادلانه) تعیین می‌کند که به ضرر فروشنده و خریدار نباشد.

۵- پیشنهاد می‌شود دولت با فراهم کردن زمینه‌های لازم برای بازار رقابت سالم اسلامی، مسئله تغییر قیمت‌ها را به بازار واگذارد و برای رسیدن به آثار مثبت کوتاه‌مدت قیمت‌گذاری، مصالح بلندمدت را از بین نبرد و در موارد اضطرار، به حداقل‌های ممکن بسنده کند.»

این مقاله از آن منظر اهمیت دارد که نویسندگان علاوه بر تحصیلات حوزوی، دارای تحصیلات دانشگاهی در رشته اقتصاد و نیز سوابق اجرایی در بورس اوراق بهادار، بانک مرکزی و سایر نهادهای اجرایی را داشته و در عمل شاهد تأثیرگذاری مخرب قیمت‌گذاری دستوری بر بازار سرمایه، شرکت‌های تولیدی، خدماتی و سایر بخش‌های اقتصادی بوده‌اند. همچنین، به لحاظ تعهد مورد تأیید مقام معظم رهبری و حوزه علمیه قم هستند. نویسندگان دوم مقاله خود از فارغ التحصیلان، نوابغ و اکنون از مسئولین اجرایی حوزه علمیه قم می‌باشند. لذا به راحتی نمی‌توان از کنار نتایج فقهی مقاله مشترک آنان گذشت.

مقتضای ادله شرعی پیرامون موضوع قیمت‌گذاری

در مسئله عدم جواز قیمت‌گذاری از سوی حاکم اسلامی، با دو دسته دلیل مواجهیم: دسته اول قواعد عامی که در جای جای فقه، به طور عموم از آن استفاده شده است؛ دسته دوم روایاتی که در خصوص موضوع قیمت‌گذاری، فقیهان بدان استناد کرده‌اند. از این روی، ابتدا عموماتی که در این مسئله می‌توانند دلیل بر حکم باشند را بررسی، سپس ادله‌ای را که می‌توان در مسئله قیمت‌گذاری بدان‌ها استناد کرد، مطرح می‌شود:

مقتضای قواعد عام

بر اساس قواعد عمومی، مردم در مصرف اموال خود آزادند و تصرف دیگران نیز به رضایت مالک موقوف است. با توجه به اینکه تعیین قیمت با آزادی مذکور منافات، و نارضایتی مالک را به دنبال دارد، تعیین قیمت مخالف قواعد شرعی است.^۱ با توجه به فراوان بودن روایات خاص در زمینه قیمت‌گذاری، به ذکر یک آیه و دو روایت از عمومات به شرح جدول زیر بسنده می‌شود:

۱. حسن بن یوسف مطهر علامه حلی، منتهی المطلب، ۱۰۰۷.

جدول (۱۴). آیات و روایات مقتضای قواعد عام درباره حرمت قیمت گذاری دستوری

ردیف	نام یا موضوع آیه / روایت	شرح آیه یا روایت	تحلیل آیه یا روایت
۱	آیه تجارت بر مبنای اصل تراضی «رضایت دو جانبه»	ای کسانی که ایمان آورده‌اید، اموال یکدیگر را به باطل نخورید، مگر آنکه تجارتی با تراضی از شما باشد ^۱ »	بر اساس این آیه، افزون بر این که تصرف مردم در اموال یکدیگر باید بر اساس تجارت صورت پذیرد، لازم است توأم با رضایتمندی دو طرف باشد و چنانچه تجارتی در بین نباشد یا بر اساس رضایت انجام نگیرد، اکل مال به باطل، حرام و ممنوع است. با توجه به اینکه تعیین قیمت به صورت دستوری، موجب عدم رضایت فروشنده می‌شود، به مقتضای آیه نمی‌توان به جواز آن حکم کرد.
۲	قاعده تسلیط ^۲		این روایت در متون فقهی از رسول اکرم صلی الله علیه و آله نقل شده، ضعف سند آن نیز با شهرت عمل فقیهان جبران شده است. فقیهان این روایت را برای اثبات مطلق تصرفات مالک در مال خود به کار می‌گیرند و آزادی افراد نسبت به اموال خود را اثبات می‌کنند. ^۳ از آنجایی که تعیین قیمت بر کالای مالک با این آزادی عمل منافات دارد، براساس این قاعده ممنوع خواهد بود.
۳	حرمت تصرف اموال مسلمین ^۴	یعنی حلال نیست که در اموال مسلمان تصرف کنیم مگر اینکه او طیب نفس داشته باشد (یا مجوز فسخ داشته باشیم)	این روایت نیز با سند مرسل از رسول اکرم صلی الله علیه و آله نقل شده است که عمل فقیهان، موجب تقویت آن شده و قابل استناد می‌باشد. در این روایت نیز تصرف در مال دیگران بر اساس رضایتمندی آنها جایز شمرده شده است. چنانچه این رضایتمندی از طرف مالکین وجود نداشته باشد، مال آنها بر دیگران حلال نمی‌شود؛ گرچه از راه تجارت آن را کسب کرده باشند. بنابراین، اگر مالک مجبور باشد کالای خود را به قیمتی عرضه کند که راضی به آن نیست، کسی که کالا را با آن قیمت تهیه می‌کند نمی‌تواند در آن تصرف کند.

منبع: موسویان و حسن بهاری قراملکی (۱۳۸۹)^۵ و یافته‌های پژوهش

روایات خاص قیمت گذاری

در مسئله قیمت گذاری، افزون بر ادله عام، روایات خاصی نیز در متون فقهی وجود دارد که فقیهان بدان استناد کرده‌اند. این روایات به سه گروه تقسیم می‌شوند که لازم است هر یک را جداگانه مطرح و بررسی کنیم:

^۱ - سوره مبارکه نساء آیه ۲۹.

^۲ - بن ابی‌الجمهور، عوالی اللآلی، ج ۱، ص ۲۲۲ - ۴۵۷. دسترسی به شرح حدیث در:

<https://hadith.inoor.ir/fa/hadith/222367/translate>

^۳ - ابن ادریس حلی، السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی، ج ۲، ص ۴۵۳.

^۴ - وسائل الشیعة، شیخ حر عاملی، ج ۱۴، ص ۵۷۲، ابواب البیع، باب ۹۰، ط آل البیت.

^۵ - <https://ensani.ir/fa/article/306182/%D8%B6%D9%88%D8%A7%D8%A8%D8%B7-%D9%82/DB/8C%D9%85/D8-AA-%DA%AF%D8%B0/D8%A7/D8%B1/DB/8C-%D8%A7/D8%B2-%D9%85/D9%86/D8/BA/D8/B1-%D9%81/D9%82/D9%87-%D8%A7/D9%85/D8%A7/D9%85/DB/8C%D9%87> ;

الف. در شرایط طبیعی تعیین قیمت از اختیارات مالک است براساس این روایات، مالک اختیار دارد کالای خود را به هر قیمتی که بخواهد بفروشد. این روایات به دلالت التزامی، به ممنوعیت قیمت‌گذاری توسط دولت دلالت می‌کنند. همچنین ناظر بر فرض برقرار بودن شرایط طبیعی بازار می‌باشند. منظور از شرایط طبیعی آن است که اوضاع بازار و همین‌طور نوسان قیمت‌ها، معلول عوامل طبیعی همچون، افزایش یا کاهش کالا و میزان عرضه و تقاضاست و هیچ عامل غیرطبیعی مانند احتکار یا انحصار و تبانی دخالت ندارد.

جدول (۱۵). روایات خاص قیمت‌گذاری-در شرایط طبیعی که تعیین قیمت از اختیارات مالک است			
ردیف	روایت	شرح روایت	تحلیل روایت
۱	صحیحة سلمة حنّاط	سلمة حنّاط (گندم فروش) از امام صادق علیه السلام نقل می‌کند که فرمود: «هر گاه در شهر، کالایی بیش از آنچه که یک نفر از مردم می‌خرد موجود باشد (به‌گونه‌ای که همه مردم بتوانند آن کالا را تهیه نمایند)، بر او رواست که با متاع خود زیادتی را طلب کند؛ چون اگر کالا به مقداری باشد که به همه مردم برسد، قیمت آن کالا به جهت کار این فروشنده، گران نمی‌شود؛ بلکه قیمت در صورتی در بازار افزایش می‌یابد که یک نفر هرآنچه که وارد شهر می‌شود را خریداری نماید» ^۱	در این روایت دو حالت برای بازار فرض شده است؛ یک حالت اینکه همه مردم به کالا دسترسی داشته باشند و بتوانند آن را تهیه کنند؛ حالت دوم اینکه یک نفر به‌طور انحصاری کالا را خریداری کند و سایر مردم دسترسی به آن نداشته باشند. در حالت اول صاحب کالا می‌تواند سود دلخواه خود را با فروش کالا به دست آورد و این کار در روند قیمت‌ها تأثیری ندارد. بنابراین، حاکم نمی‌تواند این اختیار را از صاحبان کالاها سلب، و آنها را مجبور کند تا کالای خود را با قیمتی که حاکم تعیین کرده است عرضه کنند.
۲	صحیحة حلبی	حلبی گوید: از امام صادق علیه السلام درباره کسی که کالا را ذخیره کرده و منتظر می‌ماند (تا آن را به قیمت بالایی بفروشد) سؤال کردم که آیا چنین کاری جایز است یا نه؟ حضرت فرمودند: اگر کالا در بازار زیاد باشد، به‌گونه‌ای که مردم به راحتی توانایی خرید آن را داشته باشند، اشکالی ندارد؛ اما اگر کالا در بازار نایاب بوده و مردم به آسانی قدرت تهیه آن را نداشته باشند، در این صورت جایز نیست صاحب کالا آن را احتکار کرده و مردم را در حالی که کالا در بازار موجود نیست رها کند. ^۲	در این روایت نیز دو حالت برای بازار فرض شده است: یکی فراوانی کالا و دیگری کمیبود آن. چنانچه شخص در حالت فراوانی، کالا را احتکار کند به امید گران شدن آن در آینده از عرضه خودداری نماید، بلامانع است. لازمه چنین حقی آن است که کسی او را به عرضه کالا مجبور نکند. بنابراین، حاکم نمی‌تواند در شرایط طبیعی بازار، افراد و صاحبان کالاها را به فروش کالاها خود مجبور، و قیمت خاصی را هم بر آنها وضع کند. حاصل روایات گروه اول این است که در شرایط عادی بازار، تعیین قیمت فقط به دست صاحب کالا می‌باشد و لازمه آن این است که کسی حق اعتراض ندارد و تعیین قیمت توسط دیگری مجاز نیست.

منبع: موسویان و حسن بهاری قراملکی (۱۳۸۹)^۳ و یافته‌های پژوهش

^۱ - شیخ صدوق، التوحید، ۳۸۹.

^۲ - حرّ عاملی، وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۷، ص ۴۲۴.

^۳. <https://ensani.ir/fa/article/۳۰۶۱۸۲/%D۸%B۶%D۹%۸۸%D۸%AV%D۸%AA%D۸%BY-%D۹%۸۳%DB%۸C%D۹%۸۵%D۸%AA-%DA%AF%D۸%B۰%D۸%AV%D۸%B۱%DB%۸C-%D۸%AV%D۸%B۲-%D۹%۸۵%D۹%۸۶%D۸%BA%D۸%B۱-%D۹%۸۱%D۹%۸۳%D۹%۸۷-%D۸%AV%D۹%۸۵%D۸%AV%D۹%۸۵%DB%۸C%D۹%۸۷> ;

ب- حاکم اسلامی در شرایط طبیعی بازار نمی‌تواند قیمت‌گذاری کند
تفاوت این دو دسته روایات این است که در گروه نخست، ممنوعیت قیمت‌گذاری به دلالت التزامی
بود؛ اما در این دسته به دلالت مطابقی قابل اثبات است.

جدول (۱۶). روایات خاص قیمت‌گذاری-حاکم اسلامی در شرایط طبیعی بازار نمی‌تواند قیمت‌گذاری کند			
ردیف	روایت	شرح روایت	تحلیل روایت
۱	روایت اول: مرسل صدوق	مرحوم صدوق در کتاب «من لایحضره الفقیه» و نیز در کتاب «توحید» نقل می‌کند: به رسول خدا عرض شد کاش برای ما نرخ کالاها را تعیین می‌کردید؛ زیرا نرخ‌ها در نوسان است و بالا و پایین می‌رود. حضرت فرمودند: من کسی نیستم که خدای را با بدعتی که درباره آن سخنی با من فرموده است ملاقات کنم. پس بندگان خدا را به حال خود واگذارید تا از یکدیگر استفاده کنند و هر گاه از شما راهنمایی خواستند راهنمایی کنید ^۱ .	این روایت مرسل است؛ اما از یک طرف با لفظ «قال» نقل شده و از سوی دیگر فقیهان به آن عمل کرده‌اند. از این‌روی، ضعف روایت، جبران شده است و می‌توان بدان عمل کرد. از ظاهر روایت برمی‌آید که درخواست اصحاب از حضرت در مورد تعیین قیمت کالاها، مربوط به شرایط طبیعی بازار است و نوسان قیمت‌ها در اثر عوامل طبیعی اتفاق می‌افتد؛ زیرا در شرایط خاص مثل احتکار، صورت ارزانی قیمت‌ها متصور نیست.
۲	روایت دوم: مرسل دعائم الاسلام	در کتاب دعائم الاسلام از امام صادق علیه السلام نقل شده است که حضرت در پاسخ به سؤالی درباره قیمت‌گذاری فرمودند: امیرالمؤمنین علیه السلام برای هیچ کس قیمت تعیین نکرد و اما هر کس در مقایسه با معاملات رایج مردم فروگذاری می‌کرد به وی گفته می‌شد: همان‌گونه که مردم خرید و فروش می‌کنند عمل کن و گرنه از بازار کناره گیر! مگر اینکه کالای او بهتر از کالای دیگران بوده باشد ^۲ .	در این روایت امام صادق علیه السلام با تمسک به شیوه امیرالمؤمنین علیه السلام از تعیین قیمت خودداری می‌کند و این، بر ممنوعیت قیمت‌گذاری دلالت می‌کند؛ در حالی که اگر تنها شیوه امیرالمؤمنین علیه السلام در برخورد با تجار متخلف را ملاحظه کنیم، هیچ دلالتی بر ممنوعیت قیمت‌گذاری نخواهد داشت. از آن جا که این روایت به شرایط خاصی منحصر نیست و دلالت آن بر ممنوعیت قیمت‌گذاری مطلق است همه شرایط را شامل می‌شود، می‌توان عدم جواز قیمت‌گذاری در شرایط عادی بازار را از این روایت استفاده کرد.

^۱- حرّ عاملی، وسائل الشیعة إلى تحصیل مسائل الشریعة، ج ۱۷، ص ۴۱۴.

^۲- دعائم الاسلام، ج ۲، ص ۳۶.

جدول (۱۷). آیات و روایات انصاف و عدم ظلم به مسلمین		
ردیف	شرح حدیث	توضیح
۱	و هنگامی که چیزی را برای معامله پیمانان می‌کنید، حق پیمانان را ادا نمایید، و با ترازوی درست وزن کنید. این کار بهتر، و عاقبتش نیکوتر است! ^۱	یکی از احکام تجارت، رعایت انصاف در انجام معامله و پرهیز از گران‌فروشی یا فریب دیگران است. آیات ابتدایی سوره‌ی مطففین در کنار آیات متعدد دیگری از قرآن، به این مطلب اشاره دارد. با نگاهی به سرگذشت قوم شعیب، در می‌یابیم که مهم‌ترین عامل انحطاط و فروپاشی اخلاقی این قوم، گران‌فروشی و عدم رعایت انصاف در معامله است. آیه‌ی فوق بیان می‌کند که انجام نیکوی معامله و رعایت آداب و احکام آن، برای فرد و اجتماع سودمندتر است؛ زیرا اعتماد را به بازار سرمایه و تجارت بازگردانده و موجب رونق خرید و فروش شده و زمینه‌ی بهتری برای استقرار عدالت اقتصادی ایجاد می‌کند.
۲	بگذارید فروش یک بیع منصفانه با تعادل و قیمت‌های منصفانه باشد که برای هر دو طرف، فروشنده و خریدار، ناعادلانه نباشد.	نامه امام علی علیه السلام به مالک اشتر
۳	عادل‌ترین مردم کسی است که با کسی که به او ظلم کرده با انصاف رفتار کند. ^۲	
۴	امام صادق علی علیه السلام فرمود: آیا شما را به سخت‌ترین چیزی که خدا بر خلقش واجب کرده آگاه نسازم؟ و آنگاه سه موضوع را بیان کرد که نخستین آن‌ها انصاف دادن به مردم است. ^۳	
۵	امام صادق علی علیه السلام فرمود: هر کس با مردم منصفانه رفتار کند، دیگران داوری او را می‌پذیرند. ^۴	
۶	امام علی علیه السلام: نظام و رشته دین دو خصلت است: انصاف داشتن و همدردی و کمک نسبت به برادران. ^۵	

۱- سوره مبارکه اسراء آیه ۳۵

۲- غررالحکم، ج ۲، ص ۴۳۵، ح ۳۱۸۶

۳- بحارالانوار، ج ۷۲، ص ۳۱

۴- تحف العقول، ص ۳۵۷

۵- غررالحکم، ۹۹۸۳

	<p>امام علی علیه السلام: کسی که انصاف (عدالت) به خرج ندهد، خداوند قدرت را از او بگیرد^۱.</p>	۷
	<p>امام باقر علیه السلام^۲: امام علی علیه السلام هر بامداد در بازارهای کوفه، یکی پس از دیگری، با تازیانه‌ای بر دوش - که دو سر داشت و «سببیه» نامیده می‌شد - گردش می‌کرد، و بر سر هر بازار می‌ایستاد و به آواز بلند می‌گفت: «ای تاجران و کاسبان! ابتدا از خداوند طلب خیر و برکت کنید، و از آسانگیری (در داد و ستد) برکت جوید، و با خریداران صمیمی باشید، و بردباری (با مشتریان) را زینت خود سازید، و از دروغ گفتن و سوگند یاد کردن خودداری ورزید، و از ستمگری دوری گزینید، و با کسانی که (در ضمن خرید و فروش) به آنان ستم شده است با انصاف رفتار کنید، و گرد ربا مگردید، و پیمانانه و ترازو را درست بدهید، و تو سر جنس مردم مزینید، و (در امور اقتصادی و تجارت و کسب و صنعت و نرخ‌گذاری وس اجرت‌گیری)، تباهگر (و متجاوز) و مفسد فی الارض نباشید!</p>	۸

فتوای حضرت امام خمینی (ره) در خصوص مساله قیمت‌گذاری دستوری (تسعیر)

جدول ۱۸. فتوای حضرت امام خمینی (ره) در خصوص قیمت‌گذاری	
ردیف	فتوا
۱	<p>مسأله ۲۳ - احتکار حرام است؛ و آن عبارت است از این که طعام را حبس و جمع کند و انتظار بکشد که گران شود در حالی که مسلمین به آن احتیاج دارند و برای آن‌ها ضروری است و کسی هم نیست که به قدر کفایتشان، برای آن‌ها بذل نماید. البته تنها حبس کردن طعام و انتظار بالا رفتن قیمت آن را کشیدن، با این که برای مردم ضرورت ندارد و بذل کننده هم هست، حرام نمی‌باشد گرچه مکروه است. و اگر در زمان گرانی برای مصرف کردن در احتیاجات خود - نه برای فروش - آن را حبس نماید نه حرام است و نه مکروه. و اقوی آن است که احتکار تحقق پیدا نمی‌کند مگر در غلات چهارگانه (گندم و جو و خرما و کشمش) و روغن (حیوانی) و روغن زیتون. البته جمع کردن مطلق آنچه که مردم به آن نیاز دارند، امری است که از آن اعراض شده است (و مطلوب نیست). و لیکن برای غیر آنچه که ذکر شد، احکام احتکار ثابت نیست. و باید شخص محتکر به فروختن اجبار شود و بنا بر احتیاط (واجب) قیمت برای او تعیین نمی‌شود، بلکه حق دارد به هر قیمت که می‌خواهد بفروشد مگر آن که اجحاف کند، پس او را مجبور می‌کنند که قیمت را پایین بیاورد - بدون آن که برایش تعیین قیمت نمایند - و اگر او تعیین قیمت نکرد، حاکم شرع قیمتی را که مصلحت می‌بیند، معین می‌کند.</p>

منبع: تحریر الوسیله - ج ۱ - کتاب المکاسب و المتاجر ص ۵۰۴ مساله ۲۳

^۱ - غررالحکم / ۸۳۹۴.

^۲ - کافی، ج ۱۰، ص ۶۷.

همانگونه که ملاحظه می‌شود علاوه بر آیات و روایات، فتوای حضرت امام خمینی (ره) نیز قیمت گذاری دستوری (تعیین قیمت توسط دولت) را جایز نمی‌داند و بنابر فتوای حضرت امام خمینی (ره) حتی در حالتی که فروشنده احتکار می‌کند نیز تسعیر جایز نیست بلکه فروشنده محتکر باید وادار به فروش بشود اما در خصوص تعیین قیمت کاملاً مختار است.

فتوای آیت الله مکارم شیرازی (دامت برکاته) در خصوص مساله قیمت گذاری دستوری (تسعیر)

FROM : FAX NO. : 26 Mar. 2014 3:16PM P1

تاریخ: ۱۴۰۲/۱۰/۱۱
شماره: ۴۴۶۱/ص/۱۴۰۲
پیوست: ندارد

ISFAHAN CHAMBER OF COMMERCE INDUSTRIES, MINES & AGRICULTURE

اتاق بازرگانی صنایع، معادن و کشاورزی اصفهان
رئیس
PRESIDENT

به نام خدا

حضرت آیت الله مکارم شیرازی (دامه برکاته)
مرجع عالی و گرانقدر تقلید

با سلام و احترام،
ضمن آرزوی سلامتی و بهروزی، همانگونه که مستحضربد برخی مسئولین با هدف کنترل تورم در بازار مداخله می‌کنند و قیمت‌ها را در سطوح کمتری از قیمت بازار معین می‌کنند به صورتی که در قالب بخشنامه‌های لازم الاجرا به تولیدکنندگان و عرضه کنندگان ابلاغ می‌نمایند. کمتر بودن قیمت ابلاهی از قیمت واقعی و طبیعی گرچه می‌تواند برای مصرف کنندگان و متقاضیان کالا و خدمات مطلوب باشد اما حقوق تولیدکنندگان و عرضه کنندگان را به گونه‌ای تضییع می‌نماید که بسیاری از تولیدکنندگان ترجیح می‌دهند کسب و کار خود را به کشورهای خارجی منتقل می‌کنند و برخی تولیدکنندگان دیگر هم ترجیح می‌دهند سرمایه خود را به جای فعالیت‌های تولیدی به فعالیت‌های غیرمولد اختصاص دهند.
خواهشمند است نظر فقهی خود درباره‌ی مداخله حاکم (دولت) در قیمت گذاری کالا و خدمات به سطوحی کمتر از قیمت طبیعی و بازاری را بیان فرمایید. نظرات جنابعالی راهگشای بسیاری از اهالی بازار و مسئولین در انجام فعالیت‌های تولیدی خواهد بود.

بسمه تعالی باسلام
قیمت گذاری به کمتر از قیمت تمام شده،
جایز نیست - همیشه موفق باشید
۱۴۰۲/۱۰/۱۱

امیر مکارم شیرازی

همان‌گونه که در متن درج شده فاقد اعتبار می‌باشد

Faiz Sq., ISFAHAN, IRAN
TEL : +983136560000
Fax : +98 31 36613636
P.O. box : 81655 - 336

ECCIM.COM
info@eccim.com

اصفهان، میدان فیض
تلفن : ۳۶۵۶۰۰۰۰
فکس : ۳۶۶۱۳۶۳۶

تسلیط

همان‌گونه که در جدول (۱۵) ذکر شد از قاعده تسلیط می‌توان حرمت قیمت‌گذاری را استنباط نمود. در این قسمت در خصوص قاعده تسلیط بیشتر توضیح خواهیم داد.

تسلیط در لغت

تسلیط در لغت به معنای چیره گردانیدن کسی بر دیگری و مسلط کردن همراه با قهر و غلبه است.^۱

تسلیط در اصطلاح فقه

در اصطلاح فقهی عبارت است از تسلط و اختیار مالک برای هرگونه تصرف در اموال خویش.^۲

نام‌های دیگر قاعده تسلیط

برخی آن را «قاعده سلطنت» یا «قاعده تسلط» نیز نامیده‌اند.^۳

نام‌گذاری قاعده تسلیط توسط فقهای اخیر

در دوره اخیر، فقهای شیعه قاعده تسلیط را با توجه به حدیث نبوی «انَّ النَّاسَ مَسْلُطُونَ عَلٰی اَمْوَالِهِمْ»^۴ نام‌گذاری و مطرح کرده‌اند، هرچند که در آثار فقهای متقدم شیعه نیز به این حدیث و مفاد قاعده تسلیط استناد شده است.^۵

^۱ - الصحاح، تاج اللغة و صحاح العربیة، چاپ احمد عبدالغفور عطار، بیروت (بی تا)، چاپ افست تهران ۱۳۶۸ ش.
تاج العروس من جواهر القاموس، ج ۱۹، چاپ عبدالعلیم طحاوی، کویت ۱۴۰۰/۱۹۸۰.
لویس معلوف، المنجد فی اللغة و الاعلام، ذیل «سلط»، بیروت ۱۹۹۶.
فرهنگ لغت دهخدا، ذیل «تسلیط».

^۲ - محمدکاظم مصطفوی، القواعد، مائه قاعده فقهیه معنی و مدرکاً و مورداً، ج ۱، ص ۱۳۶، قم ۱۴۱۷.

^۳ - محمدحسن بن باقر نجفی، جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام، ج ۲۲، ص ۴۷۸، بیروت ۱۹۸۱.

ناصر مکارم شیرازی، القواعد الفقهیه، ج ۲، ص ۱۷، قم ۱۴۱۶.

محمدکاظم مصطفوی، القواعد، مائه قاعده فقهیه معنی و مدرکاً و مورداً، قم ۱۴۱۷.

^۴ - ابن ابی جمهور، عوالی اللئالی العزیزیه فی الاحادیث الدینیة، ج ۱، ص ۲۲۲، چاپ مجتبی عراقی، قم ۱۴۰۳-۱۴۰۵ / ۱۹۸۳-۱۹۸۵.

محمدباقر مجلسی، بحار النوار، ج ۲، ص ۲۷۲.

^۵ - نام‌گذاری و مطرح کرده‌اند، هرچند که در آثار فقهای متقدم شیعه نیز به این حدیث و مفاد قاعده تسلیط استناد شده است.

محمد بن حسن طوسی، کتاب الخلاف، ج ۳، ص ۱۷۶، قم ۱۴۰۷-۱۴۱۷.

ابن ادیریس حلی، کتاب السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی، ج ۲، ص ۳۸۲، قم ۱۴۱۰-۱۴۱۱.

قاعده تسلیط نزد اهل سنت

در آثار اهل سنت به این قاعده تصریح نشده، اما فقها به مقتضای آن عمل کرده‌اند.^۱

قاعده تسلیط نزد مکاتب حقوقی جدید

قاعده تسلیط، تثبیت کننده ارکان مالکیت است و نظر به اهمیت مسئله اموال و مالکیت، تمامی مکاتب حقوقی جدید این قاعده را پذیرفته‌اند. در مواد ۳۰ و ۳۱ قانون مدنی ایران نیز به آن اشاره شده است.^۲

مدرک قاعده تسلیط

برخی فقیهان، مدرک این قاعده را ادله چهارگانه (کتاب و سنت و عقل و اجماع) می دانند.

آیات قرآن

از آیات قرآن به آیه ۲ و ۲۹ سوره نساء و آیه ۱۸۸ سوره بقره استناد می کنند.^۳

حدیث نبوی

از میان احادیث، فقها عمدتاً به حدیث نبوی مذکور در قبل استناد می کنند، این حدیث اگرچه از لحاظ سند، ضعیف محسوب می شود و در کتب اربعه نیامده است^۴، اما عمل فقهای شیعه و اهل سنت به مفاد آن، ضعف سند را جبران می کند^۵. بعلاوه، روایات معتبر دیگری نیز وجود دارد که همین مضمون را بیان می کند^۶.

بنای عقلا

بنای عقلا نیز این قاعده را تأیید می کند و حتی می توان آن را از قواعد فطری دانست^۷.

^۱ - وهبه مصطفی زحیلی، الفقه الاسلامیه و ادلته، ج ۶، ص ۴۶۸۱ .
^۲ - مصطفی محقق داماد، ج ۲، ص ۹۴، قواعد فقه، بخش مدنی، تهران ۱۳۷۶ ش.
مصطفی محقق داماد، ج ۲، ص ۹۴، قواعد فقه، بخش مدنی، تهران ۱۳۷۶ ش.
^۳ - ناصر مکارم شیرازی، القواعد الفقهیه، ج ۲، ص ۱۹-۲۰، قم ۱۴۱۶.
^۴ - علی سیستانی، قاعده لاضرر و لاضرار، ج ۱، ص ۳۲۸-۳۲۹، بیروت ۱۴۱۴/۱۹۹۴.
محمدعلی توحیدی، مصباح الفقاهه فی المعاملات، ج ۳، ص ۶۷، تقریرات درس آیه الله خوئی، بیروت ۱۴۱۲/۱۹۹۲.
^۵ - ناصر مکارم شیرازی، القواعد الفقهیه، ج ۲، ص ۲۱، قم ۱۴۱۶.
مصطفی محقق داماد، قواعد فقه، ج ۲، ص ۹۸، بخش مدنی، تهران ۱۳۷۶ ش.
^۶ - ناصر مکارم شیرازی، القواعد الفقهیه، ج ۲، ص ۲۱-۲۲، قم ۱۴۱۶.
محمدکاظم مصطفوی، القواعد، مائه قاعده فقهیه معنی و مدرکاً و مورداً، ج ۱، ص ۱۳۷، قم ۱۴۱۷.
مصطفی محقق داماد، قواعد فقه، ج ۲، ص ۹۸-۹۹، بخش مدنی، تهران ۱۳۷۶ ش.
^۷ - ناصر مکارم شیرازی، القواعد الفقهیه، ج ۲، ص ۲۹، قم ۱۴۱۶.

اجماع

درباره کیفیت تقریر اجماع گفته‌اند، از آن جا که در مباحث گوناگون فقهی به این قاعده به عنوان یک اصل مسلم استناد شده، می توان آن را مورد اتفاق همه فقیهان دانست^۱.

بخش سوم: قیمت گذاری دستوری و ایجاد تورم

دولت‌ها معمولاً با هدف کنترل قیمت‌ها از قیمت‌گذاری دستوری استفاده می‌کنند که این امر عمدتاً ناشی از عدم اشراف به مبانی علمی و فقهی است. قیمت‌گذاری دستوری از دو کانال باعث افزایش تورم می‌شود، این دو کانال در اینفوگرافیک (۱) به‌طور خلاصه به تصویر کشیده شده‌اند:

اینفوگرافیک ۱. اثرات سیاست‌گذاری دستوری بر افزایش تورم

منبع: یافته‌های پژوهش

محمدکاظم مصطفوی، القواعد، مائه قاعده فقهیه معنی و مدرکاً و مورداً، قم ۱۴۱۷.

^۱ - ناصر مکارم شیرازی، القواعد الفقهیه، ج ۲، ص ۲۳، قم ۱۴۱۶.

همان‌گونه که شکل بالا نشان می‌دهد سیاست قیمت‌گذاری دستوری درآمد تولیدکننده را سرکوب می‌کند که این امر باعث کاهش سود فعالیت‌های مولد می‌شود. کاهش سود فعالیت‌های مولد دو پیامد به دنبال دارد:

الف- بخشی از کارخانجات، پروژه‌های صنعتی و طرح‌های توسعه تعطیل می‌شوند. بخشی دیگر از پروژه‌های صنعتی و تولیدی با حاشیه سود کمتر ادامه فعالیت می‌دهند. کاهش حاشیه سود ارزش بنگاه‌های تولید را کاهش داده و آن‌ها را تضعیف می‌کند. به دنبال آن «تقاضای تسهیلات و اعتبارات بانکی» برای جبران کاهش حاشیه سود (و کاهش سرمایه در گردش) افزایش می‌یابد. افزایش فشار بر سیستم بانکی برای اعطای تسهیلات موجب افزایش مصارف پایه پولی و نقدینگی می‌شود که افزایش سطح عمومی قیمت‌ها و تورم را در پی دارد.

ب- بازار فعالیت‌های غیرمولد به نسبت بازار فعالیت‌های مولد جذاب‌تر می‌شود زیرا بازدهی نسبی آن‌ها به نسبت بازدهی فعالیت‌های مولد افزایش پیدا می‌کند. این موضوع التهاب در بازارهای دارایی (مسکن و املاک، دلار، طلا، ارز و خودرو و...) را افزایش می‌دهد. سپس افزایش ریسک و عدم اطمینان از بازارهای دارایی به سایر بازارها سرایت می‌کند که به مرور نااطمینانی را در اقتصاد کلان افزایش می‌دهد. در سایه تاریک نااطمینانی‌ها بر بازار کالا و خدمات انتظارات تورمی افزایش می‌یابد که افزایش تورم را در پی دارد.

بخش چهارم: قیمت‌گذاری دستوری و سرکوب سرمایه‌گذاری

قیمت‌گذاری دستوری به دلیل تثبیت قیمت، جریان درآمدی مورد انتظار حاصل از سرمایه‌گذاری پروژه را کاهش می‌دهد. این امر برای سرمایه‌گذار و کارآفرین دافعه ایجاد می‌کند. سرمایه‌گذاران عموماً یک هدف را از سرمایه‌گذاری دنبال می‌کنند و آن دستیابی به سود و بازدهی است هنگامی که سرمایه‌گذار متوجه بشود بعد از بهره‌برداری از پروژه باید محصول را با قیمتی که دولت تحمیل می‌کند به فروش برساند دیگر انگیزه‌ای برای سرمایه‌گذاری نخواهد داشت. اینفوگرافیک (۲) به‌طور خلاصه کانال تأثیر مخرب قیمت‌گذاری دستوری بر سرمایه‌گذاری را به تصویر می‌کشد.

اینفوگرافیک (۲) چگونگی تأثیر مخرب قیمت گذاری دستوری بر سرمایه گذاری

منبع: یافته‌های پژوهش

همان گونه که ملاحظه می شود کاهش جریان درآمدی مورد انتظار پروژه باعث کاهش نرخ بازدهی داخلی (IRR) و به تبع آن افزایش دوره‌ی بازگشت سرمایه می شود که توجیه پذیری سرمایه گذاری را از بین می برد و باعث کاهش سطح سرمایه گذاری می شود.

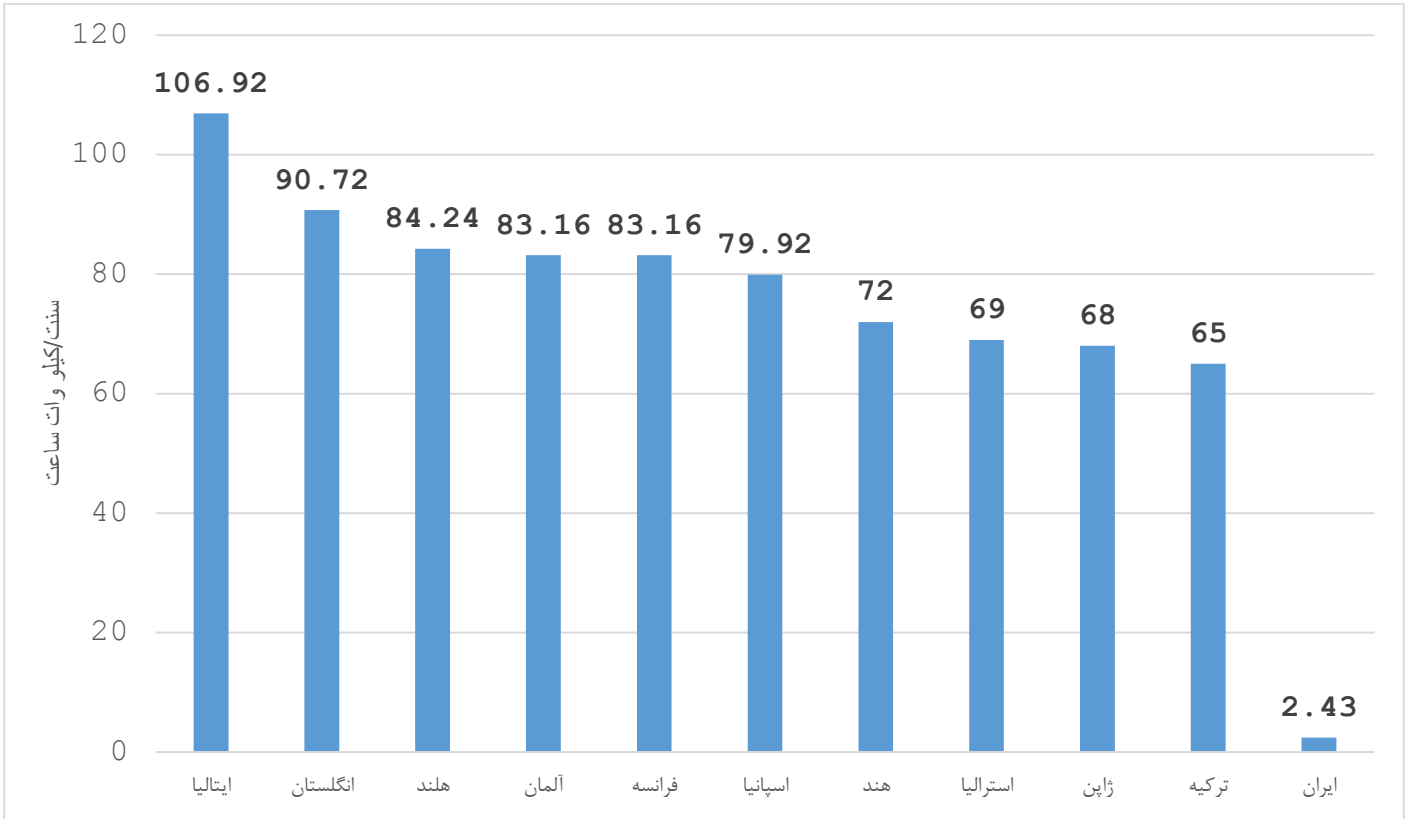
بازار برق:

به عنوان نمونه بازار برق کشور سالیان طولانی است که به دلیل قیمت گذاری دستوری جذابیت خود را برای سرمایه گذاران از دست داده است. نمودار (۵) متوسط قیمت هر کیلووات ساعت را برای برخی کشورهای

منتخب دنیا و ایران مقایسه می‌کند. متوسط قیمت برق در ایران ۲,۴۳ دلار/مگاوات ساعت است که تقریباً از همه کشور منتخب کمتر است.

نمودار ۵. قیمت برق خانگی در برخی کشورهای منتخب جهان در ژانویه ۲۰۲۴ (دلار/مگاوات ساعت)

منبع سایت: شرکت توزیع نیروی برق استان اصفهان^۱ نامه شماره ۲۰/۱۳۵۳۵۵ تاریخ ۱۴۰۲/۱۱/۲۸

همان‌گونه که نمودار ۵ نشان می‌دهد قیمت برق در ایتالیا ۱۰۶,۹۲ دلار بر مگاوات ساعت، در انگلستان ۹۰,۷۲ دلار بر مگاوات ساعت و در آلمان ۸۳,۱۶ دلار بر مگاوات ساعت می‌باشد. پر واضح است در این شرایط سرمایه‌گذار بازار برق ایتالیا، انگلستان و آلمان را برای سرمایه‌گذاری جذاب‌تر می‌یابد. استمرار سیاست غلط قیمت‌گذاری دستوری در بازار برق و تثبیت قیمت در آن موجب کاهش تولید و افزایش استهلاک سرمایه در بخش نیروگاهی کشور می‌شود چرا که سرمایه‌گذاری در بازار برق ایران جذاب نیست.

بازار گاز:

ایران دومین کشور جهان به لحاظ بر خورداری از ذخیره گازی است اما در سال ۱۴۰۱ به واردکننده گاز تبدیل شد. این موضوع گرچه از نظر بسیاری از فرهیختگان و صاحب‌نظران یک معمای پرسش‌برانگیز تلقی

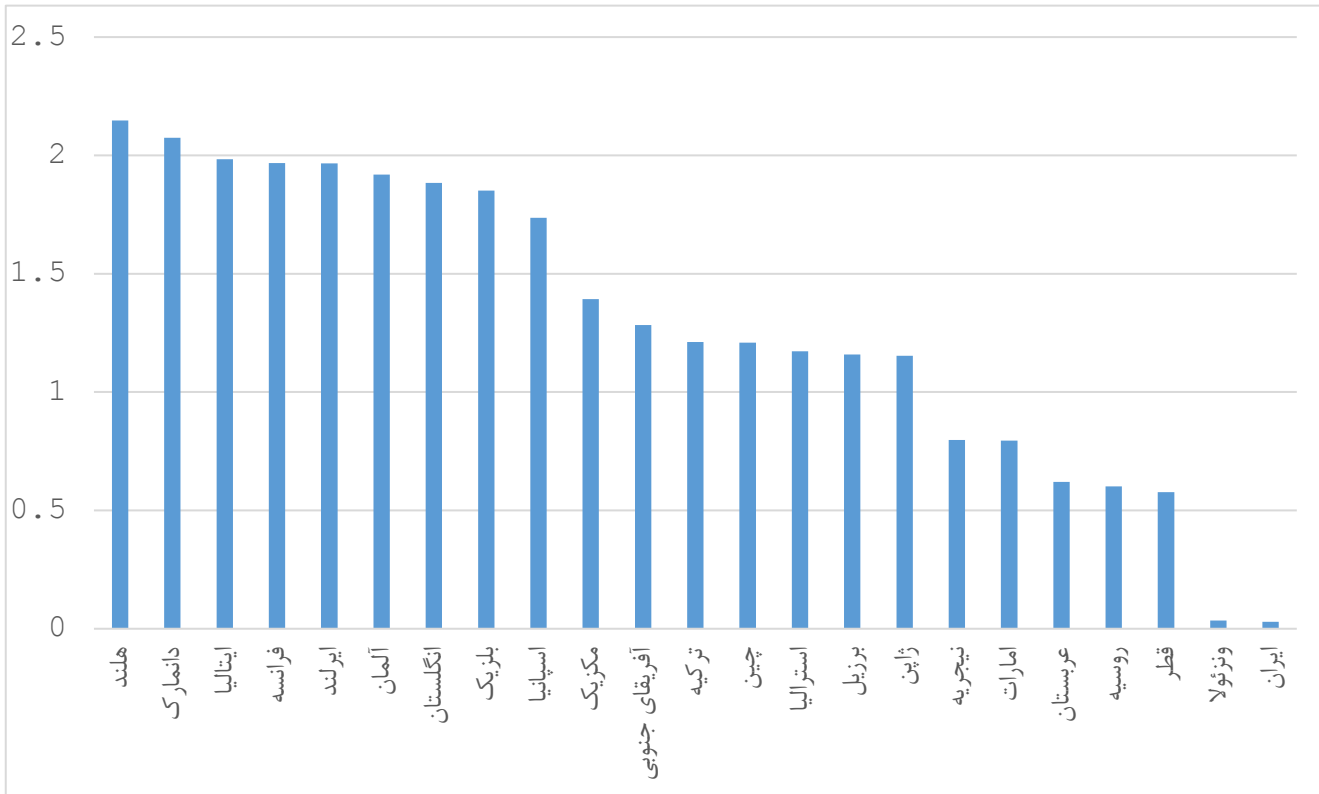
^۱ - متوسط قیمت برق کشورهای ایتالیا، انگلستان، آلمان، هلند، اسپانیا و فرانسه به ترتیب ۹۹، ۸۴، ۷۷، ۷۸، ۷۴ و ۷۷ یورو بر مگاوات ساعت می‌باشد که با ضرب در عدد ۱,۰۸ نرخ تبدیل یورو به دلار تبدیل به دلار شده است.

می‌شود اما از نظر اقتصاددانان یک دلیل بیشتر ندارد و آن قیمت‌گذاری دستوری است. نمودار (۶) قیمت گاز برخی کشورهای منتخب دنیا و ایران را در سال ۲۰۲۳ به تصویر کشیده است.

همان‌گونه که شکل (۶) نشان می‌دهد قیمت گاز در ایران حدود کمتر از ۳ سنت/متر مکعب است.

نمودار ۶. قیمت گاز ۲۰۲۳ (دلار/متر مکعب)

منبع سایت: www.statista.com

در حالیکه در قطر ۵/۷۷ سنت/متر مکعب، روسیه ۶/۱۱ سنت/متر مکعب در امارات متحده ۷/۹۵ سنت/متر مکعب، در انگلستان ۱۸۸ سنت/متر مکعب و در هلند ۲۱۴/۷ سنت/متر مکعب است.

قیمت پایین گاز در ایران که کمتر از قیمت تعادلی بازار است باعث شکل‌گیری «مازاد تقاضا» و قطعی آن در بازار شده است.

بنابراین، اگر دومین کشور برخوردار از بیشترین ذخایر گازی دنیا به واردکننده گاز تبدیل می‌شود ریشه در سیاست‌گذاری غلط قیمت‌گذاری دستوری دارد. مازاد تقاضا در بازارهای برق و گاز باعث قطعی آن‌ها در کارخانه‌های تولیدی شده است که خسارات و لطمات جبران‌ناپذیری به صنعت و اقتصاد ملی وارد کرده است.

بخش پنجم: قیمت گذاری دستوری مخرب اقتصاد دانش بنیان

قیمت گذاری دستوری مستقیماً باعث تخریب اقتصاد دانش بنیان می شود چراکه باعث سرکوب جریان درآمدی فعالیت های دانش بنیان می شود. بدون تردید ظهور غول های صنعتی دانش بنیان نظیر اپل، ماکروسافت، گوگل، آمازون، و تسلا در سایه فعالیت در نظام بازار آزاد شکل گرفته و در صورتی که قیمت محصول آن ها بر اساس مکانیزم قیمت گذاری دستوری سرکوب می شد هرگز نمی توانستند رشد و پیشرفت کنند. اینفوگرافیک (۴) اثر قیمت گذاری دستوری بر اقتصاد دانش بنیان را به تصویر کشیده است. همان گونه که ملاحظه می شود قیمت گذاری دستوری انگیزه را برای ارتقای بهره وری، استفاده از تکنولوژی های جدید و به طور کلی خلاقیت با هدف ارتقای کیفیت را از بین می برد.

اینفوگرافیک ۴. اثر قیمت گذاری دستوری بر اقتصاد دانش بنیان

منبع: یافته های پژوهش

دقیقاً به همین خاطر است که در کشورهای با اقتصادهای دستوری تنوع محصولات کمتر است و از نظر تکنولوژیکی عمدتاً کشورهای کمتر توسعه یافته‌ای هستند. کاهش تنوع محصولات تولیدی و کاهش سطح نوآوری در تولید محصولات در اقتصادهای دستوری باعث کاهش سطح رقابت پذیری این اقتصادها می‌شود. زیرا این اقتصادها هرگز نمی‌توانند در رشد اقتصادی خود به دانش و خلاقیت متکی باشند.

قیمت‌گذاری دستوری گرچه برای بسیاری افراد در کشورهایمانند: کره شمالی، روسیه، بلاروس، کوبا و شوروی سابق رانت ایجاد می‌کرد اما مکانیزم‌های انگیزشی جهت ارائه راه‌حل‌های مبتکرانه، فناورانه و خلاقانه برای پاسخ به نیازهای جوامع انسانی را تخریب می‌کند. لذا چنین کشورهایی به مرور زمان از نظر اقتصادی پسرفت می‌کنند.

قیمت‌گذاری دستوری ویژگی خاص اقتصادهای مارکسیستی و کشورهای کمونیستی است که گفتمان آن در سال‌های ابتدای انقلاب توسط جریان‌ات چپ به رهبری «ابوالحسن بنی‌صدر» و سازمان منافقین تئوریزه و نهادینه شد. بنی‌صدر که با تکیه بر پوپولیسم بر نخستین کرسی ریاست جمهوری ایران نشست، برای انتشار باورهای مارکسیستی و شبه مارکسیستی خود در ایران روش خاصی داشت و تلاش می‌کرد بر نظریات سوسیالیستی جامه اسلامی بپوشاند. بنی‌صدر که از مخالفان نظام بازار آزاد بود، در مصاحبه‌ای گفته بود: «من بزرگ‌ترین اندیشه زمان معاصر». او در صفحه ۳۳۱ کتاب خود که آن را با هدف فریب مردم ایران «اقتصاد توحیدی» نام‌گذاری کرد این‌گونه عنوان می‌کند:

«بهترین شکل روابط این است که فرد آنچه را به دست می‌آورد در اختیار جمع بگذارد و از جمع به اندازه‌ی نیاز خویش بستاند. درست است که ما هنوز به این مرحله نرسیده‌ایم، اما این کار بسیار عملی است.»

اقتصاد به اصطلاح «تولیدی» بنی‌صدر تلاش می‌کند سوسیالیسم را منطبق بر ارزش‌های اسلامی نشان دهد و اقتصاد دولتی را بر تخصیص منابع و سیاست‌گذاری اقتصادی حاکم کند. بدون تردید اگر مخالفت و انتقادات روحانیونی همچون «آیت‌الله مکارم شیرازی» در خصوص لزوم به رسمیت شناختن «مالکیت خصوصی» در قانون اساسی نبود، امروز اقتصاد ایران کاملاً یک اقتصاد دولتی بود.

جدول (۱۹). پیامدهای مخرب قیمت‌گذاری دستوری و مکانیزم‌های آن

ردیف	پیامد	مکانیزم
۱	ایجاد فساد در سیستم اقتصادی	قیمت دستوری و غیرواقعی به غیر از فساد و رانت هیچ نتیجه دیگری ندارد. باید توجه داشت قیمت‌گذاری دستوری بزرگ‌ترین ضربه را به اقتصاد یک کشور وارد می‌کند. به‌طور یقین قیمت‌های دستوری، اداری و غیرواقعی برای کالاهای اساسی و مصارف شخص، کارایی در بازارهای کسب‌وکار را کاهش داده و از همه مهم‌تر ظرفیت شکل‌گیری فسادهای اداری و اقتصادی را افزایش می‌دهد (حسن نژاد، ۱۳۹۸: ۲). قیمت‌گذاری دستوری شروع رانت در اقتصاد است و این ارزان‌فروشی ریشه فساد اقتصادی است که موجب می‌شود مصرف‌کننده واقعی آن‌طور که باید نتواند مواد

<p>اولیه مصرفی خود را برای تولید تأمین کند؛ حال آنکه بازار پررونق تر و فروش بالاتر در رقابت پذیری بیشتر است (صالحی، ۱۳۹۹: ۲).</p>		
<p>تعیین دستوری قیمت‌ها همواره یکی از مشکلاتی بوده که بازارهای کشور با خود درگیر کرده است. همین امر سبب شده تا در بسیاری از بازارها شاهد بروز مشکلاتی باشیم که در صورت نبود مداخله در قیمت‌ها، هیچ‌گاه شکل نمی‌گرفتند. به نظر می‌رسد در مواجهه با مشکلات این‌چنینی، آنچه مغفول مانده است، توجه به مضرات قیمت‌گذاری دستوری است که تولیدکنندگان را به کاهش عرضه یا خام فروشی وا می‌دارد (کوشکی، ۱۳۹۹: ۱).</p>	<p>کاهش عرضه کالا</p>	<p>۲</p>
<p>قیمت‌گذاری دستوری هر کالایی بهترین خبر برای واسطه‌ها است. تولیدکننده با توجه به هزینه‌های زیادی که در پیش روی خود دارد. مجبور می‌شود که با قیمتی کمتر از واقعیت، محصول خود را عرضه کند؛ اینجاست که زمین بازی برای واسطه‌ها آماده می‌شود (حسن نژاد، ۱۳۹۸: ۲). در واقع نتیجه سرکوب قیمت‌ها حاصلی به جز افزایش سود دلال‌ها ندارد؛ حاصلی که افزایش آن برای بخش غیررسمی بازار به‌منزله کاهش سود تولیدکننده محصولات است (کوشکی، ۱۳۹۹: ۴). اگر قیمت به شکل دستوری مشخص و به تولیدکننده آن کالا تکلیف شود، به‌طور طبیعی قیمت دومی در بازار آزاد برای آن محصول ایجاد می‌شود که در اینجا سود اصلی حاصل از اختلاف دو نرخ بالا به جیب واسطه می‌رود (مصباحی مقدم، ۱۳۹۸: ۱).</p>	<p>افزایش واسطه‌ها</p>	<p>۳</p>
<p>مداخله در نظام تخصیص آزاد قیمت‌ها به شکل‌گیری آربیتراژ میان بازار آزاد با بازارهای رسمی منجر می‌شود که در نهایت قیمت‌گذاری دستوری را با شکست مواجه می‌کند. این مسئله به کالای قیمت‌گذاری شده نیز محدود نمی‌ماند و بر بهای تمامی تولیدات در صنایع بالادست و پایین دست، اثر خواهد گذاشت (کوشکی، ۱۳۹۹: ۴).</p>	<p>تعمیم ضرر</p>	<p>۴</p>

منبع: بلبلان آباد، ۱۳۹۹

اثر مخرب قیمت‌گذاری دستوری بر اقتصاد دانش‌بنیان در بخش کشاورزی

در کشتارگاه‌های مرغ صنعتی دو تکنولوژی صنعتی و پیشرفته برای کاهش دمای مرغ وجود دارد: الف: تکنولوژی air chilling و ب: تکنولوژی water chilling؛

فرآیند خنک کردن در تکنولوژی کشتارگاه مرغ (طیور) بسیار مهم است. روش (Air chilling) دمای لاشه مرغ را پس از کشتار از طریق هوای سرد کاهش می‌دهد. این روش به دلیل استفاده از انرژی بیشتر نسبت به روش (Water chilling) هزینه بیشتری دارد. همچنین این روش از برخورد لاشه مرغ‌ها به یکدیگر جلوگیری می‌کند؛ بنابراین اگر لاشه یک مرغ آلوده باشد و یا بیماری‌های مقاربتی داشته باشد، لاشه بقیه مرغ‌ها آلوده نمی‌شود. لذا این روش یک روش به مراتب بهداشتی‌تر است. برعکس، در روش (Water chilling) همه مرغ‌ها در یک

حوض آب تخلیه می شوند و اگر تنها لاشه یکی از آنها آلوده یا مریض باشد از طریق آب به لاشه تمامی مرغ‌های دیگر سرایت می کند. بنابراین، فرآیند خنک کردن لاشه مرغ از طریق روش (Air chilling) گرچه هزینه بیشتری دارد اما باعث می شود مرغ تولید شده از کیفیت بالاتر، بوی زهم کمتر، و سطح بهداشتی بالاتر برخوردار باشد.

همچنین، روش (Water chilling) باعث می شود مرغ آب را به خود بکشد و وزن آن تا حد قابل توجهی افزایش پیدا کند اما روش (Air chilling) نه تنها آبی به مرغ اضافه نمی کند بلکه موجب می شود آب موجود در لاشه مرغ تبخیر شود. بنابراین به لحاظ وزنی تولیدکننده‌ای که از روش گران‌تر و مدرن‌تر استفاده می کند، محصولش وزن کمتری پیدا می کند. در کمال تعجب از منظر نهادهای نظارتی قیمت مرغ صرف نظر از استفاده از هر دو روش باید یکسان باشد. این یعنی قیمت گذاری دستوری قدرت تشخیص بین محصول با کیفیت و بدون کیفیت را ندارد و در عمل باعث سرکوب انگیزه بر استفاده از روش‌های مدرن برای تولید محصولات دانش بنیان در بخش کشاورزی می شود.

متأسفانه سیاست گذار بدون توجه به این تفاوت‌ها قیمت مرغ را برای هر دو روش به شکل دستوری تثبیت می کند. طبیعی است در چنین شرایطی درآمد حاصل از استفاده از هر دو تکنولوژی دانش بنیان و سنتی مساوی است. لذا انگیزه مرغدار برای استفاده از روش‌های دانش بنیان از بین می رود. این مثال به خوبی نشان می دهد که قیمت گذاری دستوری چگونه باعث از بین رفتن انگیزه برای استفاده از دانش در تولید محصولات با کیفیت بالاتر می شود.

جمع بندی و نتیجه گیری

قیمت گذاری دستوری بدعتی است که جریانات انحرافی ابتدای انقلاب پایه گذاری کردند. مقاومت روحانیت شیعی به ویژه آیت الله مکارم شیرازی در برابر آنان از دولتی شدن اقتصاد ایران جلوگیری کرده است. با این حال برخی از مظاهر نظام اقتصادی مارکسیستی توسط جریانات چپ به رهبری بنی صدر در اقتصاد ایران نهادینه شده است. قیمت گذاری دستوری یکی از این مظاهر است.

نتایج این مطالعه نشان داد اولاً بر اساس آرای فقهی، علمای شیعه بر اصل عدم دخالت دولت در قیمت گذاری (و رد قیمت گذاری دستوری) در شرایط عادی اجماع دارند و گروهی از علما در شرایط غیرطبیعی مانند وجود احتکار و انحصار دخالت دولت در قیمت گذاری را جایز دانسته اند که البته تشخیص آن شرایط غیرطبیعی کار راحتی نیست و ماهیت به شدت کارشناسی و تخصصی دارد که در اجر باید به آن توجه شود. بررسی نصوص نشان می دهد شواهدی برای تأیید فتوا به جواز قیمت گذاری حاکم (دولت) پیدا نشد.

همچنین نتایج این تحقیق حاکی از آن است که برخلاف تصور برخی سیاست‌گذاران که با اهداف خیرخواهانه مانند کنترل افزایش قیمت‌ها سیاست قیمت‌گذاری دستوری اعمال می‌کنند، قیمت‌گذاری دستوری باعث افزایش تورم می‌شود. قیمت‌گذاری دستوری از منظر اقتصاد سیاسی ریشه در کیفیت نهادی دارد. در کشورهایی که نهادهای سیاسی - اقتصادی ماهیت فراگیری دارند بازارها شفاف‌تر، رقابتی‌تر و آزادتر هستند برعکس در کشورهایی که نهادهای سیاسی - اقتصادی فراگیر نیستند فرصت‌ها در قالب رانت و با ابزار قیمت‌گذاری دستوری بین عده‌ای خاص و محدود توزیع می‌شود.

دقیقاً به این علت است که اقتصادهای دستوری برای خلق ثروت و تولید محصولات متکی به دانش و خلاقیت نیستند و منافع اقتصادی از طریق رانت که به واسطه قیمت‌گذاری دستوری بین عده‌ای محدود توزیع می‌شود و انگیزه‌های نوآوری و خلاقیت و بهره‌وری را سرکوب می‌کند. لذا اصلاح روش قیمت‌گذاری بر هر امر دیگری ارجح به نظر می‌رسد. بدون واگذاری قیمت‌گذاری به مکانیزم بازار امکان توسعه اقتصاد دانش‌بنیان، رونق سرمایه‌گذاری و حفظ امنیت غذایی و توسعه پایدار وجود ندارد.

تحقق اهداف برنامه هفتم توسعه قبل از هر چیز مستلزم اصلاح مکانیزم قیمت‌گذاری است. بنابراین اصلاح رژیم قیمت‌گذاری از طریق واگذاری به مکانیزم عرضه و تقاضا گام نخست هرگونه اصلاح اقتصادی در جهت تحقق اهداف کلان اقتصادی کشور است.

منابع

- بلبان آباد، فراست (۱۳۹۹)، بررسی قیمت دستوری در فقه اسلامی فصلنامه فقه حکومتی، شماره نهم، بهار ۱۳۹۹
- بهاری قراملکی، حسن؛ مو سویان، سیدعباس. (۱۳۸۹) ضوابط قیمت گذاری از منظر فقه امامیه. دو فصلنامه معرفت اقتصاد اسلامی، ۲(۱)، ۱۰۹-۱۰۹
- حسن زاده، محمد (۱۳۹۷)، قیمت دستوری کالا، بهترین خبر برای واسطه، از www.sana.ir
- حسینی، سیدرضا. (۱۳۹۳). قیمت گذاری از دیدگاه فقه و اقتصاد. دوفصلنامه جستارهای اقتصادی ایران با رویکرد اقتصاد اسلامی، ۲(۴)، ۸۳-۱۱۴.
- صالحی، حمیدرضا (۱۳۹۹)، قیمت گذاری دستوری شروع رانت در اقتصاد است، بازیابی شده در www.eghtesadonline.com، ۱۳۹۹/۱۰/۲۳
- مرتضی کوشکی، حمید (۱۳۹۹)، همیشه پای قیمت‌های دستوری در میان است، بازیابی شده در www.donya-e-eghtesad.com از ۱۳۹۹/۰۹/۲۵
- مصباحی مقدم، غلامرضا (۱۳۹۸)، قیمت گذاری دستوری به ضرر تولیدکنندگان و مصرف کنندگان، بازیابی شده در www.khabarban.com، ۱۳۹۹/۰۹/۲۱

پیوست گزارش:

جدول سود سپرده کوتاه مدت یک ساله بانکی - بانک ملی ایران

محاسبه سود سپرده سرمایه گذاری

محاسبه بر اساس نوع سپرده

نوع سپرده: سپرده سرمایه گذاری بلند مدت ۱ ساله (۲۰.۵٪) v

مدت زمان سپرده گذاری «روز»: ۳۶۵

محاسبه با سود مشخص

مبلغ سپرده: ۲۰۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰

محاسبه سود سپرده

- در حساب‌های کوتاه مدت، تغییر مانده «کم یا زیاد شدن» در طول دوره باعث تغییر مبلغ سود محاسبه شده می‌گردد.
- تاریخ افتتاح حساب ملاک محاسبه نرخ سود سالانه بوده و در صورت تغییر در نرخ یا مدت سپرده گذاری، مبلغ محاسبه شده متفاوت خواهد بود.

نتیجه محاسبه

کل مبلغ سود سپرده	۴۱,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ ریال	مدت سپرده گذاری	۳۶۵ روز «معادل با ۱۲ ماه و ۵ روز» با نرخ سود ۲۰.۵ درصد
متوسط سود روزانه	۱۱۳,۳۲۸,۷۶۷ ریال	متوسط سود ماهانه	۳,۴۱۶,۶۶۶,۶۶۷ ریال